

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Bang, Oluf Lundt.; af Oluf Lundt Bang.

Afhandling om Bondestanden i Danmark
i Anledning af den kongelige Befaling af
25de August 1786 til den derom nedsatte
Commission

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : Johan Frederik Schultz, 1786

Fysiske størrelse | Physical extent:

[2], 120 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

344-35-8°

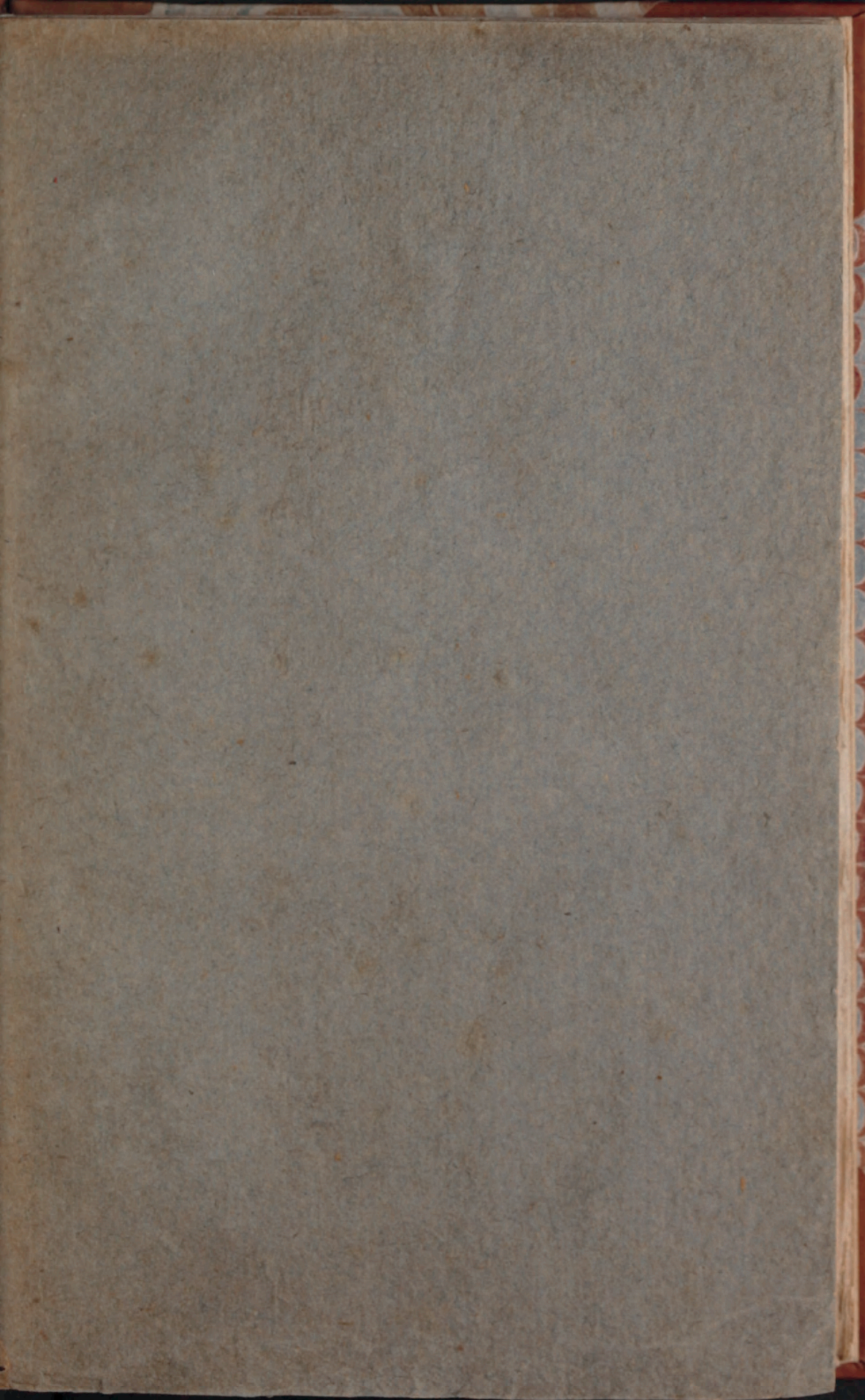

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130011006079

34 4. 35

Afhandling

om

Bondestanden i Danmark.

I Anledning

af den kongelige Befaling

af 25de August 1785.

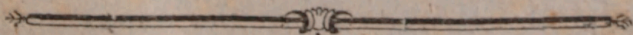
til

den derom nedsatte Commission.

Af

Nlus Lundt Bang,

General-Procureur.

Kjøbenhavn, 1786,

trykt og forlagt af Johan Frederik Schultz,

Kongelig Universitets Bogtrykker.

LIBRARY

OF

THE UNIVERSITY OF

OXFORD

PRINTED BY

THE UNIVERSITY PRESS

18

OXFORD

18

OXFORD

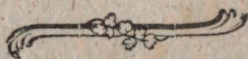
Til Læserne.

Den kongelige Befaling til Commissionen tilholder, at alt hvad der afhandles i denne Sag, skal til Trykken befordres: af den Aarsag er denne min Afhandling vorden trykt.

Den gunstige Læser vil i øvrigt undskylde, om det maatte befindes, at mine Tanker ikke haver kundet være over alle de Veie og Steder, hvor denne Sag kan vende sit Løb, hvor saa mange forskjellige Interesser tilsammenstøder og møder hinanden

anden, og hvor saa mange arbeider imod hinanden, enhver til sin Fordeel, der er det vanskeligt at følge, vanskeligere forud at kunde see, og missonneligt at finde den Punct, hvori det Ganskes Vel hviler. Imidlertid har jeg villet giort det godt, og det, beder jeg, maae være min Skiold.

Forfatteren.

Den

Den kongelige allernaadigste Befaling til denne Commission, paalægger enhver af dens Lemmer at igiennemgaae og overveie det Forhold, som er imellem Proprietairer eller Selveiere paa den ene, og Fæstebønder samt andre af Bondestanden, der ere bundne ved Fødestavn, paa den anden Side, og derefter foreslaae, saavel til enhver Bedkommendes, som til Statens almindelige Fordeel, alle de Poster, som enten ikke ere, eller ei noie nok, bestemte ved Anordninger: og skal Bestemmelserne grunde sig paa de Rettigheder og Pligter, som, efterat Borne-drettigheden er ophævet, bør have Sted imellem Jor-drotten og Bondestanden, med videre,

„ Statens almindelige Fordeel skal være
Commissionens Niemeed.“

Heraf opstaaer et foregaaende Spørgsmaal:
„ Ved hvis Vel vinder Staten meest, Jordegods-
„ eierens eller Bondens?“

Man maae kiende enhver af disse Statens De-
le, deres sande Værdie, paa det man i forekommen-
de Tilfælde af Collision kan giøre den sande, rette og
nyttige Undtagelse.

Jordegodsseierne kan man regne omtrent at for-
holde sig til Landets Indbyggere, som 1 til 1000,
og imod Bondestanden som 1 til 800.

Jordegodsseiernes Hovedgaardstarker, som er
Kilden til de største Nødstidnet, som under denne
Commission opkommer, kan man regne for $\frac{1}{10}$ Deel
af den Jord, hvis Fæstere og Beboere skal dyrke
forbenævnte Hovedgaardstarker, da man i Danmark
haver omtrent 350 tusinde Tønder Hartkorn, og deraf
30 tusinde Tønder Hovedgaardstark, og omtrent 50
tusinde Tønder Selveier = Bøndergods.

Ved

Ved første Biekaft maatte det snart synes, at der uden al Undtagelse og Indvending ligger mere Magt paa at Landets $\frac{2}{10}$ Deele Jord bliver vel dyrket, end Landets $\frac{1}{10}$ Deel, og at man altsaa ikke burde eller med Føie kunde lægge saadanne Baand paa Brugerne af de $\frac{2}{10}$ Deele, som kunde hindre dem fra paa den fuldkomneste Maade at dyrke, denne saameget større og mere magtpaaliggende Deel af Landet; ligesom det og synes at være Staten mere om at gjøre at nære, formeere, underholde, opmuntre en saa meget større Deel af Landets Indbyggere, som Bonden er frem for Jordegodseieren.

Til disse Tanker seier sig Erindring om Danmarks forrige Folkemængde, som har været i de forbiegangne Aarhundrede, næsten tre Gange imod nu, alle nærede af Landets Afgrøde; da Landets Indbyggere med deres Bedrifter opfyldte fremmede Lande og deres Historiebøger, da var ingen Jordegodseier, ingen Fæstebonde; Landet var inddeelt i Lodder, som enhver Eier dyrkede: denne Inddeelingsmaade gav bedre Dyrkning og flere Dyrkere.

Man kan gjøre sig omtrent den Idee, at hele Landet har da været som det Coldinghusiske Amt til-

deels nu er, og tildeels om nogle Aar vil blive. Dette haver frembragt hos mange det velmeente Ønske, at Jorderne paa samme Maade som da, nu maatte worde deelt imellem Bønderne, og at dem maatte skienkes Frihed (for Hoverie) og Eiendom isteden for Fæste.

Men, Uretfærdigheden i dette Postulato tilfødesat, at tage Jordegodsseiernes Eiendom og give til Bønderne, en Idee, som ingen Slags Sensation uden Raserie kan biesfalde, maae end videre bemærkes, at ligesom der er mange Aarhundrede udrundne fra Kong Waldemar den 1stes Tid indtil denne Dag, for at nedsette Danmark fra den Stand dets Indbyggere da var i, og det de nu ere, fra den Folkemængde, og den til denne Mængde tiltræffelige Afgrædes Overflødighed, som da nærrede dem, saa maae der og Aarhundrede for at opbringe dem igien til Lighed med hvad det før har været.

Overgangen fra denne til den forrige Stand paa foransførte Maade er uretfærdig, fordærvelig og ugjærlig: kunde denne Commission være heldig nok til at plante det Frøe, som om mange Aar kunde frembringe de forønskede Frugter, Frihed og Eiendom,

dom, saa ville den kunde lykkelig sig sig at have opfyldt Kongens Ønske.

Men, ved Tidernes Forandring og tilstødende Omstændigheder er det bragt dertil, at denne omtrent $\frac{1}{10}$ Deel af Landets Hartkorn (Hovedgaardstarten) er den, som understøtter for største Deelen de øvrige $\frac{9}{10}$ Deele. Det er denne mindste Deel, som forsikrer og udreder de kongelige Skatter for det Ganske: af denne underholdes Bonden, naar han ellers af Mangel maae vansmægte: det er denne som giver ham Sædekorn, naar hans Marker ellers maatte ligge ubesaaede: nødvendige Creature til at dyrke sine Jorder med, som ellers maatte ligge upløiede; med et Ord: i Landets nu værende Forsatning holder denne Deel Bonden og Agerdyrkningen vedlige, og bærer Byrde af samtlige Jordegodsernes Udredelser til Kongen og Staten.

All denne Sammenhæng grunder sig paa den Foranstaltning, at Jordegodseieren maae være Kongen ansvarlig til alle de Skatter, som ellers af Bondens Jorder maatte og skulde udredes, og desaaarsag fordrer Jordegodseiernes eget Vel, at holde Bonderne i den Stand at de kan hielpe sig selv: i anden Fald

maa de betale alle Afgifter for dem: Af denne Aarsag er Hoverie nødvendig, uden hvilket den nys anførte Forbindtlighed ikke kunde opfyldes af Jordegods-eierne.

Det er Hovedgaardstærten og dens Dyrkning, som bærer Værdien af Jordegodsset selv, gøres dens ne til intet, enten ved Bondens ganske Frihed fra Hoverie, eller for en uforholdsmæssig Deel deraf, saldt Godsernes Værdie og Revenue: Bonden kunde ei meer gribes under Armene: Eieren kunde ei svare sine Renter, ikke de kongelige Skatter for Bønderne: Pantbaveren maatte da træde til, foresandt et i sin Værdie ei allene formindsket Pant, men en Eiendom, som enhver estertænkksom Mand vilde være bange for at købe, da han ei til noget vist kunde bestemme dets Revenue; og paa saadan Maade stod Eieren fare for at miste sin Eiendom og Næringsvei, Pantbaveren sit Tilgodehavende:

Dg som blandt disse findes fast alle publique Stiftelser i Landet, Universiteter, Communiteter, Kloostere, Hospitaller, Enkekasser &c., saa vilde saadan Forandring jage Jordegods-eierne fra Huus og Hiem, stille Capitalisterne og de publique Stiftelser ved

ved deres Penge, og det endda uden at hielpe Bonden, thi denne, som nu i saa lang Tid er vandt til halv Trældom, og til at være halv Slave, kunde ei taale den ham ubevandte Frihed: denne pludselige Forandring i hans Stand, hans Sind, hans Tænkemaaade, ville giøre ham ganske uduelig til at bruge sin Tid, sin Flid og sine Evner, til med Stadighed og Overlæg at anvende den paa sin Jords Dyrkning, og saaledes, isteden for en Forbedring i Landet, vilde man see enhver Mands Odelæggelse: Kongen fik ingen Skatter, og de af hans Undersaatter, som skulde have sin Gage og Underholdning heraf, fik heller intet: Jordegodsferne vare øde, deres Eier, Huus- og Næringsløse, og intet i Landet ville være værd at eie, thi med Jordegodsfernes Tilintetgiørelse vilde Kiøbstæderne være tomme for Folk og Arbeide.

Disse ere efter min Formeening de magtpaaliggende Aarsager, som bestandig maae være nærværende for mine Tanker, naar jeg skal fastsætte det rette Forhold imellem Jordegodsseieren og Bonden, for ikke at rykke den Grundvold, hvorpaa saa at sige Landets og fast hver Mand i Landet, deres Vel, efter Sagens nu værende Beliggende, hviler.

Derimod maae heller ikke settes ud af Qinene
 Bondestandens Bærdie og Bel, og de $\frac{2}{10}$ Deele af
 Landets Jordsmond, dens bedre Dyrkning, saavel-
 som sammes Indsyndelse paa Landets nærværende Bes-
 boere og tilkommende Folkemængde: og da Beboerne
 af disse $\frac{2}{10}$ Deele Jorder i Landet, udgier den egent-
 lige Nation, saa er alt dette en værdig Contravægt
 imod hvad forhen om Jordegodseierne er anført.

Om Bornedrettighed og Fodestavn.

„ Bonden, denne største Deel af Nationen,
 „ ere halve Slaver, uden at Landets Bel
 „ udfordrer denne deres usor skylde Ned-
 „ sættelse.“

Bonden er i Danmark nu næsten det samme
 som de Elioter hos Lacedæmonierne og Bernæ hos
 Rommerne, thi vel kan de eie, men de ere bundne
 til, at søge deres Næring og Levebrød paa det Guds
 hvor de opfylder deres fjerde Aar, hvilket er omtrent
 det samme som der hvor de sædes til Verden, og det
 paa saadan Maade, at de kan kaldes og ere disse God-
 sers

fers bundne Tienere, siden de aldrig kan komme derfra, uden at købe deres Frihed af deres Husbønder.

Det hører ei til denne Commissions Vedkommende, naar denne bundne Stand først i Danmark er indført — det er Historieffriverens Sag, det kan allene her meldes, at den ei førend C. 5tes danske Lov er ved nogen bekiendt Anordning authoriseret; men at den i mange Aar har været til, seer man af Kong C. 2dens Lov af 1522, som affskaffede den, men 1523 blev denne Konge detroniseret, og strax derpaa hans Lov brandt.

C. 4de holdt denne Bornedret for meget skadelig, søgte med det Gode at affsaffe den 1634, men fandt mere Modstand end han kunde overvinde.

Det har til alle Tider været iagttaget, at en Borned dyrkede aldrig sin Gaard saa godt som en frie Bonde eller frie Fæstere, hvilket Arnt Berntsen i hans Danmarks og Norges frugtbare Herlighed Pag. 44 = 45. Pag. 148 og seqv. 110 = 111. tydelig giver tilkiende, og derfor har saavel de benævnte fremsfarne, som de siden paafølgende Konger, gjort sig al Umage for at faae den hævet, som den og virkelig en

Gang har været høvet; men for ganske faa Aar siden har Bladet vendt sig, saaledes, at isteden for Kong E. 5te og F. 4de arbejdede paa at gjøre de usvrie Provindsers Beboere svrie, som Sjellands, Fyens og Langelands vare, saa bleve de svrie Provindsers Beboere gjort usvrie, som Siellands, Lollands, Møens og Falskers, og saaledes samtlige bundne til Stavns.

Chr. 5tes Lov sætter Bornedrettighedens Natur i to Ting: 1) deri, at Bornede ei maae forlade den Grund de ere fødte paa, uden Husbondens Billie og Minde. 2) at Borneden skal antage den Gaard, som Husbonden foretægger ham paa sit eget.

Denne Plikt paalaae ikke alle Danmarks Beboere, da Loven udkom, men allene dem i de Lande, hvor det hidtil havde været brugeligt: see Lovens 3=12. I Art. I hvilke Lande dette haver været, kan sees af Forordningen af 21 Febr. 1702, nemlig Sielland, Lolland, Falsker, Møen med underliggende Her; derimod har Sjælland, Fyen og Langeland, med underliggende Her, aldrig været dette Gaand undergivne.

Det vil vel ikke være overflødigt paa dette Sted at anføre, den ordentlige Fremgangsmaade af denne Bestemmelse af Nationens Stand:

Kongerne har efter Souverainiteten ladet sig være meget magtpaaliggende at Borne-drettigheden, som nedtrykte den forbenævnte Deel af Danmark's Provindsers Beboere, neden for Menneskeslagtens naturlige Frihed, og gjorde dem til halve Slaver; men som man ei kunde vide, hvad Revolution en saadan total Forandring af Bøndernes Stand ville medføre, har de dermed omgaaet meget lempelig og efterhaanden.

I den Anledning har Kong C. 5., ved Forordningen af 10 August 1695 om Ryttergodset, i den 4 Art. ,, tilsagt alle frie Bønderkarle, som ville antage Gaarde i Sielland paa Ryttergodset, frie for dem og deres Børn for Borne-dretten til samme Gods;“ Saa haver og høibemeldte Konge, ved Forordningen af 1696 den 8 Dec. i 6 Art., læsgivet for Borne-dretten alle de som vare fødte paa Møen og Bogøe.

Endelig, da Kong F. 4., denne Danmark's Salomon, kom paa Thronen, lod han sig være angelegen

legen at fuldbyrde dette vigtige Værk, som hans Fader havde begyndt paa, men som Klogskab og Estertænkksomhed altid foregik, fulgte med og efter denne store Konges Gierninger, saa begyndte han med at give Bønderkarlene frie for Bornedrettigheden paa Jægerspries Gods, og da han deraf saae: see Forord. af 21 Febr. 1702, at Frihed for Bornedrettigheden var en meget nyttig Ting for Bonden, blev han end videre bestyrket i at fuldføre det Gode, som denne Frihed ville foraarsage Landets Indbyggere; ei destomindre sørend han endnu satte denne i Værk, var han betænkt paa at binde Bønderkarlene til Landet med et adlere Baand, nemlig med Soldaterbaandet, og derfor først udgav sin Landmilice Forordning af 1701 den 22de Februarii. Og da de til Frihed forhen v vandte Provindsers Beboere nu vare blevne Kongen og Landet, isteden for forhen sine Medundersaatter, tilbundne, saa udgav han først sin store Forordning, som bærer hans Wiisdomsminde, af 21 Febr. 1702, hvorved han ophævede al Bornedrettigheden i de Lande, hvor den hidtil havde været brugelig, hvorved han dog brugte den Forsigtighed, at den kun skulle strække sig til dem, som vare fødte siden hans Ankomst til Regieringen den 25 Aug. 1699, paa det ei de Borne, af enten Had
til

til det Sted, hvor de hidtil havde været bundne, eller af den Marsag, at de ei strax kiendte deres Frihed, skulde ganske forløbe deres Vaaningssteder, og saaledes vendte han dem efterhaanden til at nyde Frihed.

I denne Situation forblev Sagen saalænge denne store Konge levede, og hans Landmilice, som den Tid bestod af frie Folk, vorte til den Fuldkommenhed, hvorom gamle Folk endnu veed at tale, hvilken den, i den siden paafulgte halve Slavestand, aldrig har kundet naaet.

Aldrig saasnart var denne store Konge død den 11 Oct. 1730, førend hans Klogskabs Mindesmærker bliver begravet, førend hans afdøde Legeme, i Forordningen af 30 Oct. 1730, der ganske ophævede Landmilicen i Danmark, baade af Infanterie og Dragoner, og saaledes blev en efter Danmarks Leilighed vel beqvem Milice af indfødte Undersaattere adspredte, der kostede Kongen meget lidet at underholde, og som aldrig siden har kundet været bragt til den Høide, den den Tid havde: Landets Beboere var i den Situation ikke bunden ved Borne-drettigheden — denne var ophævet ved Forordningen af 1702; nu blev ved denne Forordning Kong S. 4des militaire

litaire Vaand og høvet, som var Landmilice-Pligt: Derpaa gik enhver hvor han vilde, og Landets beste Mandſkab ſøgte ud af Landet, hvilket man ſøgte at remedere ved Forordningen af 5 Martii 1731 og 12 Jan. 1733.

Endelig blev Landmilicen oprettet den 4 Febr. 1733, og efter Forordningens Indledning af den Aarsag, at holde Bønderkarlene i Landet: ved denne Forordnings 7 Art. blev det unge Mandſkab bundet til Godſet, hvor de vare fødte, fra deres Fødselsdag indtil de enten vare over de Aar, at de ei kunde præſenteres til Soldat, eller og ſom Soldat havde udrient, da de kunde gaae i Landet og ſøge deres Næring, hvor de kunde og vilde.

Saaledes forblev Børnedrettigheden beſtandig høvet, og Landets Beboere allene bunden ved Landmilicen til det Sted, hvor de enten vare fødte, eller efter ſeentere Anordninger til det Sted, hvor de havde fyldt deres 14de og deres 9de Aar, indtil 36 Dage ſeend Kong C. 6te døde, ſom var den 6 Aug. 1746.

Under 1 Julii ſamme Aar ſeer man en Forordning komme for Lyſet igiennem General Landets

Deconomie- og Commerce-Collegium, hvis 2den Art., for sin Betydenheds Skyld, her Ord til andet indføres:

„ 2. Vilde Vi indtil videre allernaadigst
 „ have Forordningen af 12 Nov. 1745,
 „ angaaende de aarligen fra Landmilicen
 „ afgaaende Mandskab, ophævet; lige-
 „ som og Forordningen af 27 Dec. 1701
 „ dens 5 Cap. 4 Art., samt af 9 Dec.
 „ 1735 dens 2den Postes 2den Art.
 „ derhen limiteret, at ingen Landsoldat,
 „ maae have Tilladelse sig andensteds at
 „ nedsætte, end paa det Gods, hvor han
 „ er udfkrevet fra, og hvor han skal være
 „ pligtig Gaard at antage.“

De Forordninger, som herved ophæves, indeholder allene umiddelbare Følger af den, for endeel, i mange Secula havde, og for endeel, ved Forordningen af 1702, givne Frihed for Stavn, nemlig, at de som havde udtriente som Landsoldater, maatte give sig i gevorben Tieneste, og fæste Gaarde hvor de ville, ja endog, at en i Tieneste staaende Landsoldat maatte fæste Gaard paa en anden Proprie-

prietairs Gods, naar han skaffede en tiensdygtig Karl i sit Sted.

Det som udgiør Bornebrettens Natur er ved denne Forordning indført, nemlig, ei at maae forlade det Gods, fra hvilket de vare satte som Soldater, samt at være pligtige at tage imod den Gaard Husbonden ville give ham: og da Bønderne, efter Forordningen af 1764, ei maae forlade det Gods, de ere fødte paa fra deres 4de Aar, saa ere de nu i Gierningen Borneede fra deres 4de Aar, og de have, ved de forhen anførte Forordninger, ei vundet meer end Frihed for det Naavn: Borneede.

Hvad mere forargerligt, end at see Skieder paa Jordegods fremkomme til Løsning, hvor det hedder: „ sælges den Gaard med paaværende Mand- „ skab efter hofølgende Liste.“ Ligesom man seer Skiede paa Plantager i Vestindien; „ med Besætning og Negre?“

Saaledes er ved denne Forordning et langt større Jødestavnsbaand i Danmark indført, end nogenstunde tilforn ved de fremfarne Tider har kundet været tilveiebragt, da Sjyllands, Fyens og Langelands

lands Beboere har igiennem alle Secula været saa frie fød og baaren, som den beste Mand i Landet, indtil benævnte Datum 1 Julii 1746: Siellands, Lollands, Falsters og Møens ligeledes, siden Forordningen af 1702; men al denne Naturens første og største Gave, og dette Kongernes Wiisdoms Erminde, er, efter allerunderdanigst Forestilling af Oeconomie- og Commerce-Collegio, saaledes kundkafstet og udsløttet 36 Dage for Kong E. den 6tes Død.

Denne sin Stands totale Forandring, underkafstede Nationen sig af den medfødt Lydighed imod sin Konge; men Naturen reclaimerer altid sine Rettigheder.

Det Lys, som tilforn oplyste Danmark's Salomon og hans Fader, er nu antændt for vores allernaadigste Konge, som i sin Befaling til denne Commission har fastsat, at Bøndernes Rettighed skal bestemmes efter hvad den var da Bornedrettigheden af Kong Fr. d. 4de var ophævet, og saaledes er det: indtil videre, som Forordningen af 1746 fastsætter, nu til Ende.

Opvarmet af den Ild, som denne Befaling tændte, udbryder jeg i fuld Overbeviisning med denne Meening: „ Bonden skal være pligtig at dyrke „ Jorden, men han maae selv vælge, hvilken han „ vil dyrke, og skal han ei være Jordegodseiernes „ vilkaarlige Befaling undergIVEN, eller deres Eien-

B

„ dom

„ Dom tilhørende, men hans Stand skal være som
 „ Kong F. 4. ved Forordningen af 21 Febr. 1702
 „ fastsatte den: han skal som Militair være bunden
 „ til det District, som Kongen allernaadigst maatte
 „ befale at lægge ham under;“

Og da Danmarks Bønder nu ere i samme
 Forsatning som Siellands, Lollands og Falsters var
 1702, saa maae samme Forsigtigheder iagttages,
 som i den store Forordning af 21 Febr. 1702 ere ind-
 ferte.

Ved at lèse Bondens Fødestavnsbaand, og
 derved giøre ham for bestandig mere nyttig for Lan-
 det, maae man vel tage i Agt, at man ikke giør ham
 ryggesløs isteden for frie, og det er det eneste som
 forarsager Tvivl hos mig, hvad enten man skal bin-
 de ham til Regiments-Districtet, hvorunder han hen-
 hører, saa at han i dette District kan søge sin Næ-
 ring og Brug og Tieneste hvor han vil, eller man
 skal lade ham ved Soldaterholdet hæfte til det Gods,
 hvor han er fød paa.

Dette sidste gjorde Kong F. 4. og det er for
 mig af stor Vægt: paa denne Maade bevares Bon-
 den meer i Lydighed imod Jordegodsseieren, som og
 er en Sag der fortienet Opmærksomhed; paa den an-
 den

Den Side holder jeg det ei got, at Jordegodsseieren, vælger hvem der skal være Soldat, men at Sessionen vælger ham af Regiments-Districtet ved Lodkastning: det indprenter mere Mod og Liv i Karlen, at han udsæes af de Militaire, end at han føres dertil mange Gange som af Had, og til Straf af Jordegodsseieren eller hans Foged: det convenerer mere med Principio, at Landet giver Soldater, og hvert District forsyner sit Regiment, end at Jordegodsseieren skal levere ham som en anden Ting, den han dog ikke eier.

Jeg finder virkelig at jeg behøver Hielp til at kunde vælge her imellem; imidlertid vover jeg her at fremsætte mine Tanker, paa hvad Maade Bøndernes Frihed for Fødestavn kunde dem tilstaaes:

- 1) De Bønderkarle, som for nærværende Tid ere enten nationale Soldater eller Ryttere, maae ikke forlade det Gods, for hvilket de er enroulleret, førend deres Tjenesteaar ere tilende, da dem uvægerlig og uden Betaling skal meddeeles Pas af Landmilice-Sessionen, som Afskæedigede fra de Nationale, hvorefter de i Landet kan og maae, uden nogen Jordegods-

eiers Tilladelse, søge deres Ophold og lovlige Næring ved Bondearbeide og Gaards Antagelse, hvor dem selv lystet, de derimod, som haver udtient ved de gevorbne Regimentter, skal uvægerlig og uden Betaling have deres Afssked fra Regimenttet, og kan derefter søge deres Næring og Levebrød ved Bondearbeide hvor de vil, og maae de ei selv have Magt til at forlænge deres Tienesteaar med Capitulation, men dem skal gives deres Afssked *).

- 2) Den, som befinder sig paa et Gods uden at være endnu antaget som Soldat eller Rytter, om han endog er under 4 Aar, maae ei begive sig fra det Gods han er paa eller tilhører, førend han enten er saa gammel, han ei meer kan præsenteres til Soldat eller Rytter, som skal ansees at være hans 39 Aar fyldt, eller og han i sin Tid, som Soldat eller Rytter har udtient; saavel i første som sidste Tilfælde skal ham uvægerlig meddeeles Pas af Sessjonen at have sin Frihed, som før er meldt.

3) De

- *) Ellers tager de gevorbne Regimentter dem for bestandig fra Bondetienesten, da de Militaire haver mange Maader at give Billie paa.

3) De Bønderbørn som herefter fødes, skal forblive paa det Gods som de fødes paa, fra deres Fødselsdag af indtil de enten fra den militaire Tieneste haver faaet deres Afskæed, som før er meldt, eller de haver fyldt deres 39 Aar uden at komme i Tienesten, hvorom dem Paa ligeledes af Sessionen uden Betaling meddeles, med mindre de i denne Mellemtid enten kan tilkøbe sig et Selveiersted, som i det mindste maae være en Tønde Hartkorn, med Bygning, eller de kan tilfæste sig en Gaard, paa hvis Gods det end maatte være; og skal Bonden saaledes som i hvoisalig Ihukommelse Kong F. 4des Tid være bunden til Kongens og Landets Tieneste som Militair, og i øvrigt være ganske frie for at pleie Fødestavn, ligesom og ingen Jordegodsseier maae tvinge nogen Bonde til at fæste Gaard, men enhver Fæster skal være frie og utvungen.

4) De, som for nærværende Tid har fæstet Huse eller Gaarde paa noget Gods, maae ikke tage Anledning heraf at opsigte deres Huse og Gaarde, men de skal forblive efter deres Fæstebreve som tilforn; de derimod som herefter

ster, med dem forholdes efter L. 3 = 13. 7 Art. De skal alle, saavel nu værende som tilkomende Fæstere og deres Lyende, naar de tilfiges til Hovarbeide, og under samme, være deres Husbonde herig og lydig, saavelsom hans Fuldmægtig i Husbondens Graværelse, og i øvrigt v. d. alle Leiligheder vise al sømmelig Ærbødighed imod dem, naar de ei i andet Fald efter Omstændighederne, vil vente derfor at vorde ansæete.

5) Dersom Landet inddeeles i Regiments-Districter, maae det hedde om Selveierbønderne i saadanne Districter: „ at saavel Selveierbondsønner som andet Mandskab, der er „ født paa deres Gods, maae i Regiments-Districtet tage Tieneste, hvor dem lyst, „ indtil saadan Tid og de Tilfælde, som til „ forn sagt er om de andre Bønderkarle*).

6) Alle Fæstebreve maae herefter stiles paa Bondens Livstid, og hans Enke nyde det Beneficium som Loven giver hende, dog kan de ikke
op=

*) Thi, som enhver Selveierbondes Eiendom er af saare liden Circumference, saa ville, saadanne Folk ellers mangle Tieneste.

opfige Bonden uden i det Tilfælde, Loven til-
 lader, ei heller maae Landgilden forhøies over
 hvad de nu værende tinglyste Skioder tilholder
 imod L. 3 = 13 = 14 Artikel *).

De Grunde, som anføres imod denne Bon-
 dens ubundne Stand, er: „ at det er ikke for Jorde-
 „ godseierens Skyld indrettet saaledes, at Bønder-
 „ ne skal tilhøre det Gods, de ere fødte paa, men
 „ paa det at alle Egne i Landet skal blive lige i Fol-
 „ kemængde; derimod, naar Bonden kunde gaae
 „ hvor han vilde, vilde de skarpe Egne i Landet
 „ blive øde for Folk, og derved ganske udnyrkede,
 „ og de gode Egne derimod vilde blive saa Folkerige,
 „ at de ei der kunde ernæres.“

B 4

Sæt

*) Jeg holder for det er got dette indføres, thi som Bon-
 den faaer en nye Stand og løses fra Proprietairen, vil
 denne vel og tænke at kunde giøre med sin Jord hvad han
 vil; men ligesom Bonden maae for Landets Skyld giøre
 Hoverie, saa maae og Eieren af samme Aarsag lide
 nogen Indskrænkelse i sine Rettigheder.

Norges nærværende Forsatning lærer, hvor nødven-
 digt det er at Bøxel og Landskyld bestemmes, og et ikke
 langt fra os beliggende riigt Land, lærer at Land-
 dens arbitraire Forholdelse frembringer mange Tiggere.

Sæt for et Øieblik, at det sig saa forholder, at der ere skarpe Egne i Landet, som ei kan ernære sine Folk, fulgte da efter en god Logik andet deraf, end disse Egnes Beboere ikke maatte flytte fra deres Fødestavn? fulgte vel deraf, at de gode Egnes Beboere heller ei maatte forlade deres Fødestavn? Og er det en antagelig Consequence, at fordi der ere nogle skarpe Egne i Danmark, derfor skal den hele Nation være bunden til det Sted, de ere fødte paa, og der sig som halve Slaver deres Livstid opholde, og ei maae søge sig selv den Jord de vil antage og dyrke, men skal lade sig den give, som deres Jorde-godseiere dem vil paalægge og udvise?

Men! er det sandt, at de saa kaldede skarpe Egne i Danmark, ere baade i den Mængde, og af den Natur, at man, for at faae dem dyrkede, behøver at giøre den heele Nation stavnbunden?

Vel kan jeg ei sige at kiende alle Egne i Danmark, og der er vel heller ingen som kan sige sig saa kyndig; men, at hverken deres Mængde, eller deres Beskaffenhed, er af den Consequence, det veed jeg vist, thi Jylland, Fyen og Langelands Beboere, som igiennem alle foregaaende

de

de Secula har været ustavnslundne, har aldrig havt dette Fødestavnslundne nedig, for at faae de skarpe Egne beboede, og dog overalt været langt bedre cultiveteret end de nu ere. Sielland, Lolland, Falster og Møen har, fra 1702 og til 1746, været i samme Frihedsstand, uden at være til Skade, og det i en Tid af 28 Aar til 1730, da den opmærksomme Konge F. 4de regierede, og spores aldrig, at han enten har mærket eller søgt at remedere denne Mangel.

Jeg maae altsaa tilstaae jeg finder ingen tilstrækkelig Grund i denne Objection, til at fravige min Meening, helst den har, saa mange Aars Erfarenhed for sig.

Derimod torde der vel være i Danmark et andet Slags skarpe Egne, ei ved Jorden, men ved Folket, hvor Jordegodseierne ikke omgaaes deres Bønder saaledes som i andre gode Jordegodseieres Egne; disse skarpe Egne vilde kanskee ikke saa vorde besøgt af Mandsskab som andre, og dette ville have en herlig Virkning, thi nu ere der mange Jordegodseiere, som behandle Bønderne vel, og mange tværtimod, og de have eens Ven; i saa Fald fik en

hver hvad hans Gierninger forskyldte: den gode fik Folk, den anden mindre.

Uf denne Indretning følger to Ting, som fortienet Opmærksomhed, og hvorpaa denne nye Indretning vil have Indskydelse: det eene er det militaire Væsen, det andet er Extraskatten.

I Henseende til det Første maae det tilgives mig om jeg raisonnerer tildeels uden for mit Fag: Jeg indstiller derfor og kun mine Tanker, deels til de Herrer Kammeralister, deels til de Herrer Militaires, deels til Jordegodseiernes bedre Omdømme: „ Kun-
 „ de det ikke lade sig giøre, at Landet bliver inddeelt
 „ i Regiments = Districter, som skal vedligeholde
 „ Regimenterne med deels visse aarlige Gevorbne,
 „ deels National = Mandskab, paa den Maade,
 „ som nu fastsat er, nemlig af hver 22 Td. Hart-
 „ korn en Karl, og af hver 530 Tønde en Gevor-
 „ ben: at Sessjonerne derefter holder Roller over
 „ dette Districts unge Mandskab: at man i Til-
 „ fælde at en Karl skulle antages til Soldat, alde-
 „ les ei henvendte sig til Jordegodseierne, men
 „ Sessjonen valgte selv ved Lodkastning af de tienst-
 „ dygtige i Districtet, de, som skulle gaae Soldat:

„ at

„ at det unge Mandſkab, fra deres Fødsel af og
 „ indtil de enten have udtient ſom Soldat, eller va-
 „ re ſaa gamle, at de ei mere kunde dertil antages,
 „ ⁊ deres 39 Aar fyldt, maatte ei forlade Regi-
 „ ments Districtet, men beſtändig ſtaa i Røllerne,
 „ enten ſom Soldat eller Referva, til benævnte Tid
 „ tager Ende; imidlertid maatte Regimenterne al-
 „ deles ei hverve paa Landet nogen Karl, eller paa
 „ nogen Maade antage ham til de gevorbne Regi-
 „ menter, uden de Anbefalede; ſaa maae og Ses-
 „ ſionerne af ingen Aarsag, i hvad den end maatte
 „ være, give nogen Karl Pas fra Regiments Dis-
 „ trictet, førend efter Tienſtens eller Tienſteaa-
 „ renes Ende, men da ſulle ſamme gives uvøger-
 „ lig uden Betaling: At Jordegodſeierne ſulle være
 „ ganske udelukte fra at ſette viſſe Karle til Soldater,
 „ eller ſig dermed i nogen Maade befatte, ſom en
 „ Ting dem uvedkommende.

Er det giørligt og nødvendigt, paa det Kon-
 gen kan ſaae en Armee af Landſolk, at ingen ſom er
 antaget til Soldat maae derfra forloves til at tage
 imod Gaard, førend hans Tienſtetid er ude, eller
 før han i det mindſte haver tient 4 Aar?

Kong

Kong F. 4de tillod uden visse Mars Tjeneste at antage Gaard, og havde dog vel disciplinerede Soldater af sine Landsfolk, hvorfors han og fast aarlig reiste om i Regiments-Districterne og lod dem exercere for sig, samt forshnede dem med de udvalgte Officerer; Det unge Mandskab, ville ved denne Indretning i mine Tanker, tabe den Ulyst de har til at være Soldat, fordi der blev ingen Haab for dem at undgaae; fordi det bliver da ei nogen Straf eller noget Onde at være det; og endelig fordi Balget skeer uskyldig og ei efter Caprice, og enhver ville ønske sig at blive det jo før jo heller, for at kunde raade for sig selv og sin Næringsvei.

Videre maae jeg overlade det militaire Væsen at overlægge: „ om det ei var Soldaten tienligere, „ at han, som i F. 4des Tid, fik sin Underviisning og sin Øvelse i Exercicen paa Landet jevnlig, „ hveranden eller hver Søndag, og befriet fra den „ lange Marsch til Mynstring?“ — Kong F. 4de gjorde saaledes; denne Herre var oplært af de tre største Læremestere, som Naturen nogensinde har givet det menneskelige Kion, nemlig: Modgang, Erfarenhed og Nødvendighed; enhver tilstaaer ham at have været en værdig Discipel af disse Mestere, og hvad han

han indrettede, det indrettede han for at bruge, siden han var nød til at bruge dem. Nu marscherer Landsoldaten mange Miile fra sit Hiem til Mynsterpladser med egne Klæder, og næsten paa egen Bekostning, thi de 6 Skill. Løgdet giver ham daglig til Marschpenge, er ei tilstrækkelig: Han opholder sig ved Mynstringen, somme 4, somme 7 Uger; (Efter de forrige Landmilice-Forordninger maatte Landsoldaten kun være 6 Dage fra sit Hiem) og næsten paa egen Bekostning, thi en saadan Karl, som er vandt til at have megen Føde hos Bonden, kan ei have nok hertil i sit Tractement. Foruden disse Omstændigheder maae han betale sin Husbond Dagleie til den Mand, der arbejder i hans Sted, hvortil Husbonden synes og at have Ret, thi naar han lønner Karlen for 12 Maaneders Arbeide, er han ei nøiet med 10 Maaneder.

For Landet vil det være af yderste Bigtighed, thi Karlen sætter næsten sit hele Mars Løn til ved denne Mynstring, saa har han intet til Klæder og Linned, derfor har de og begyndt i Jylland at gaae bort af Landet, og sege deres Føde og Klæde andensteds.

I Henseende til Extraskatten, ville Bondens Frihed for Fødested have den Følge, at mange Godsefers Beboere, hvor Jordegodseierne ei ere hielpsumme, ville tye hen til de gode Jordegodseieres Godser, hvor da disse kom til at svare Extraskat for de Uformuende. Det ville være tungt at lide Ondt, fordi man gjorde Godt. Men dette vil det kongelige Rentekammer vel vide at arangere, enten ved at gjøre de Uformuende frie for at betale, og derimod lade Jordegodseierne svare den Rangskat, som de nu af denne Aarsag ere befriede for, eller paa hvad anden Maade Rentekammeret kunde udfinde.

Om Hoverie.

Hoverie har aldrig, ved nogen mig bitterlig Lov, været indført, ei engang ved E. 5tes Lov, uden det skulle indbefattes, som det vel ei gjør, i de Ord: „Fæstebonden skal være sin Husbond horig og „lydig.“ Men Loven taler vel derom paa enkelte Steder, hvor det indskrænkes. Det synes altsaa fra de ældre Tider at have været en simpel Usurpation, af de Mægtigere over de Ringeres Arbeid.

Den

Den første Anordning, som jeg veed taler om Hove-
rie, som en Pligt af Fæstebonden imod Høsbonden,
er Kong F. den 4des Forordning af 21 Febr. 1702,
som hæver Boredrettigheden, hvorimod denne For-
ordning befaler Bonden at giøre et billigt Hoverie,
eller betale Hovningspenge; siden ere de trende Fororda-
ninger af 1769, 1771 og 1773 udkomne, og særdes-
les er det, at disse Forordninger, som handler om
Hoverie, og de Steder, Loven taler derom, ere
just udkomne for at indskrænke og bestemme det.

Men hvem kan sige: hvad er et billigt Hove-
rie? Der kan intet være bedre sagt, end hvad denne
store Konge sagde: at et billigt Hoverie skal have
Sted imellem Høsbonde og Bonde.

Og da den kongelige Befaling i denne Sag
tilholber, at Bondens Forhold til Proprietairen skal
være som det var ved Forordningen af 21 Febr. 1702,
saa skulle det synes, at man havde funden Nøglen til
at bestemme det lovlige Hoverie, naar man vidste
hvad det var 1702. Paa den Tid var det ei saa
vanskeligt som nu at fastsætte. Hovedgaardsmarkene
bleve den Tid langt fra ikke drevne i Danmark med
den Flid og Yderlighed som nu: Møser og Sumper
bleve

bleve ei den Gang som nu med den Flittighed giort til Eng og Uger: Krat og Skov bleve ikke saa ofte lagt under Ploug som nu; Dyrkningsmaaden med den bestandige og ofte igientagne Pløining kiendtes den Gang ikke. Hovedgaardsmarkernes Inddeeling i forskjellige Kobler, forarsager megen Arbeide og mange Gierders Lufning, Byers og Gaarders Udskiftning; hvortil kommer, at mangen en Bønderjord er lagt under Hovedgaardsmarken siden 1702, saa jeg vel tør sige, der ere Hovedgaardstarker, hvis nu brugelige Dyrkning udfordrer meer end dobbelte Hænder imod. da. Jo mere Hovedgaardstarken dyrkes, jo mere bliver Hoveriet, ei allene for at frembringe Jordens Afgrøde, men endog for siden at behandle den og fiøre den til sine Steder: Jo mere Tid og Flid Bønderne maae anvende paa Hovedgaardstarkens Dyrkning, jo mindre anvende de paa deres egen, saa at virkelig de $\frac{2}{10}$ Deele af Jordene i Danmark forsømmes, for at dyrke destobedre den $\frac{1}{10}$ Deel, og det ei til Landets men Jordegodseiernes Nytte. Dette er saaledes at paastaae: naar Bønderne, frie for endeel af det Hoverie de maae giøre, dyrkede deres Gaarders Jorder bedre og avlede mere, var der mere Korn og mere Concurrence i Landet af Kornsælgerne end der nu er: Concurrencen i at sælge frembragte

bragte bedre Klob og bedre Vahre, og saaledes kom det Kioberne til Fordeel, og hver Mand i Landet kunde lettere leve; nu derimod frembringer Hovedgaardstærterne, i Forhold med Bondejorden, langt overflødige, ei allene fordi de bedre dyrkes, men og fordi de betimeligere høstes, thi i vanskelig Høsttid, maae Hovedgaardene høstes og Bøndernes søfemmes. Og denne Overflodighed betales efter den Maalestok, som den liden Concurrence af Bondens Korn frembringer paa Kiobstædernes Torve, det er, Capitulstarten bestemmes efter den Priis, som den liden Concurrence af Bondekornet paa Torvene frembringer, denne maae da blive hei, siden Kornet, som sælges, er kun lidet, og efter denne Capitulstart sælges Hovedgaardenes Afgrøde. Den liden Mængde af Korn, som Bonden frembringer paa Areltorv, gier at Kioberne mange Gange byder hinanden over so u paa en Auction, dette kommer deraf: a) at Sælgerne ere faa, b) at Kioberne ere mange, og c) at Kioberne staaer Fare for ei til alletider at kunde faae sin Fornødenhed; dette er den visseste Kilde, til og Beviis paa dyr Tid, som for en stor Deel har sin første Oprindelse i for strengt Hoyerie. Hovedgaardstærternes relative Overflodighed og denne høie Priis, kommer Jordegodsseierne eenes tilgode, og

dette paa Bondens Bekostning, som maae forsømme sin Jords Dyrkning for at dyrke Hovedgaardstærten desto bedre, og paa de øvrige Beboeres i Landet, der maae savne den Overflødighed, som Bondens Jorder kunde frembringe, naar han ei skulde dyrke Hovedgaardstærten med saa meget Arbeide.

Alt dette nægtet, er Hovedgaardstærstens Dyrkning ved Hovbønder saa nødvendig, som jeg tilforn har beskrevet den, og maae ei lades af Die: Forsætningen i Landet er i mine Tanker denne, at for lidet Hoværie er skadeligt, og for meget ødelæggende for Landet.

Ja! jeg siger vel ei for meget, naar jeg siger, at overdreven Hoværie (det er saadant, hvorved Bonden ved at dyrke Hovedgaardstærten forsømmer sin egen Jord) er uret imod Bonden, og uret imod det heele Land, uret imod Kongen.

Jeg siger uret imod Bonden: Disse Folk ere i Gierningen saaledes, at de om Aftenen, naar de lægge dem, ikke veed hvad Befalinger dem gives at efterkomme om Morgenens; al deres Jdræt henvedes til at efterkomme deres Hovbonders overlagte og
uover-

noverlagde Befalinger; de kan for det meste aldrig
være syffelsat enten med Overlæg eller Udførelse af des-
res Overlæg, i Henseende til deres Jords Dyrkning —
denne er det mindste af deres Bekymring. Uret imod
det heele Land, som, ved Bøndernes Forsømmelse
af deres Jorders Dyrkning, maae savne den nødven-
dige Overflødighed af Levnetsmidler: Uret imod Kon-
gen, som, ved Bondejordens bedre Dyrkning, kun-
de faae langt flere Folk, og langt flere Producter af
Landet, end hvad nu høves.

Men jeg hører Jordegodseierne sige: Jor-
degodserne tabte derved i deres Priis. Men! er
det en Ulykke? hvorpaa grunder denne Priis sig?
er det ikke paa dyr Tid i Landet? er da dyr Tid
en Ulyksalighed? er Armod et timeligt Gode? naar
der kjøbes et Jordegods, gier da ei Kjøberen sin
Speculation: vi kan avle af vor Hovedgaardstart
saa mange Lønder Hvede, Rug, Byg ic., den
gielder saa og saa meget! Er det ei Basis baade
til Kjøb og Forpagtninger? rettes ei Prisen der-
efter? hvorpaa hviler denne Grundvold? er det
ei paa dyr Tid? kan den kornkjøbende Deel af Lan-
det vel taale at bære denne Byrde? og betænk for
Sølgernes Skyld, at naar disse ved dyr Tid har ja-

get Kjøberne enten af Landet eller af Ene til at
købe, til hvem vil de da sælge?

Jeg har anført meget oprigtig tilforn hvad
der for Hovedgaardenes Bedligeholdelse er at sige,
jeg maae nu ligesaa oprigtig anfere hvad der imod de-
res overdrevne Bearbejdning er at indvende: Det er ei
Jordegodsernes Priis man maae svække, men deres
Overpriis, som Landet ei kan bære, siden den hviler
paa Landets Odelæggelse.

Jeg hører Jordegodseierne sige: vi maae be-
tale saa mange Skatter for vore Bønder: vi maae
give dem Bredkorn, Sædekorn; vi maae give dem
Heste og Kier og alt videre: Bonden kan aldrig be-
tale os i Penge, og naar vi ei maatte tage Betaling
i Arbeide, fik vi slet intet, og maatte tilligemed
Bonden ganske gaae til Grunde.

Tag mig det ikke ilde, at jeg finder i denne
Klagepost en urigtig Fremgangsmaade: hvorfor be-
høver Bonden for den største Deel alt dette! er det
ei fordi han maae anvende al sin Tid og Flid for at
pløje og dyrke Hovmarken med overdreven Hovarbej-
de, som hindrer ham fra at dyrke sin egen Jord, al-

le de Kræfter, Bonden og hans Creature kan samle, fortæres til Hove, fordi han bestandig maae brenke, skove, rydde Skovjord, rydde Overdrev, være til Hove til nødvendige og unødvendige Forretninger — alletider være Husbondens Vink og Befaling undergiven?

Noies derimod med et billigt Hoverie, det er som Bonden uden sår Skade kan afstedkomme, saa betaler han selv sine Skatter, saa bruger han hverken Laanekorn til Brød, eller Sædekorn, hverken Koe eller Soe.

Denne er de gode Proprietairers Omgangsmaade med deres Bønder, og det er denne, som jeg meener maae gøres almindelig ved en Lov.

See til Bønderne i det Coldinghusiske: De stod for 10 Rdlr. Landgilde, de købte og maatte betale 40 Rdlr. i Rente, isteden for 10 Rdlr.; det er sandt, den halve Capital betalte de vel med Skoven, men nu er der i mange Aar intet hugget: Gaardene ere gangne siden i 3die og 4de Haand, betalte dyrere end de ere købte første Gang; der formeerer sig baade Folk og Fæe, og Korn: der betales Kon-

gen og enhver sit, og ingen giver dem enten Skatter, Bøddkorn, Sædekorn, Heste eller Krøe, men Bonden har Lov at passe paa sin egen Jord og dyrke den, og syse sit eget Huus.

Gaae til Jyens Selveierbønder, der skal man finde det samme; gaae til Sielland, til Kiebenhavns Amt og Grev Bernstorffs Gods: alle Landene sige, naar Bonden faaer Lov at passe sin Jord, kan han svare hvad han skal — det har de giort paa foranførte Stæder, endog i disse sidste dyre Aaringer.

Kan man da ikke drage af alt dette den Slutning, det er endog Proprietairens eget Vel, at Bonden gier mindre Hoverie, thi han vil spare der ved alle de Omkostninger og Udgifter, som han nu sætter paa Bondens Bedligeholdelse, da alt det som der vindes ved overdreven Hoverie, gaaer bort ved overdreven Hoverie. Jordegodsseieren vinder intet, men Bonden taber. Naar Bonden om Efteraaret har solgt sine Kornvahre til Kiebstedmanden, for dermed at betale sin Julli og October Qvartalsskat og sin Landgilde, saa maae Proprietairen mange Gange kiebe det om Foraaret med 20 a 30 Procents Forhøielse, for at hielpe Bonden, og denne Priis skrives

ves Bonden til Debet, som han mange Gange aldrig betaler Husbonden; Forskiellen er denne, at Bonden nu er uden Haab, uden Penge, uden Mod, uden Flittighed; derimod vilde han da have alt dette: han vilde være mindre Slave, thi han betalte da med sit eget, uden at være Husbonden Giældbunden: ved hans Frihed og gode Kaar ville hans Flittighed og villige Arbeide fordobles, isteden for nu det skeer treven og tvert ved hans Træl og giældbundne Stand: Og saaledes er den menneskelige Natur, naar den er uden Haab; Haabet giver Lyst, Lyst giver Munterhed og Flittighed: denne Arbeidsomhed, Gods og Penge. Det hoieste Bonden nu tør haabe, er Frihed for Overlast, og skifter han engang paa den anden Side Armod, er det den yderste Strækning af hans Sandsekrede.

De som har omgaaes meget med Bonden, har sagt mig, at det er hans Natur ei at arbeide seerend han seer han kan samle ved sit Arbeide — Men er det den danske Bondes Kaar! hos ham siger Naturen: heller sove mig arm end arbeide mig arm; han maae giøre hvad han vil — Armod er hans Deel, og Naturen gjorde aldrig Armod til Arbeides Lød, men Trældom.

Saaledes vandrer med hinanden Overmagt, Trældom og Armod: Sæt Overmagten Grændser, saa falder Trældom, og Armod døer. — Betsignelse og Liv vil da opvoxe i disses forladte Fodspoer.

Efter alle disse Betragtninger maae jeg overgive mig ganske til den Meening: Hoberiet, som Overmagten har sødt, og Undertrykkelse næret, maae af Nødvendighed til Landets Forsatning vedblive, men det maae være billigt, som Kong F. 4de kaldte det; det er: Bønderne maae kunde i Mag (thi voldsom Ansfrængelse varer ei længe) besørge deres egne Jorders Dyrkning, uden at hindres derfra ved Hoberiet: og har en Hovedgaard saa overskødig Jord, at hans Bønder ei kan drive den, uden at forsumme sin egen Jord, maae han enten drive den selv, eller sætte Afhggere paa Gaarden, eller lade den ligge: — Men hvad Grundregel skal man tage i at bestemme dette?

Jeg har en Tanke, tør jeg vove at fremsætte den: da det tiensgiørende Jordsmon i det ganske Land er $\frac{2}{10}$ Deele, imod at det der skal ved Hoberie dyrkes er $\frac{1}{10}$ Deel, er det da giørlig at tage til Basis, at en Tønde Hartkorn Bøndergods, skal dyrke $\frac{1}{10}$ Deel
af

af en Tønde Hartkorn af den Hovedgaardstørt, hvorunder den ligger, med Pløining, Saaen, Meien, Hiemfiøren og Tørfkuing ic., og dervfont denne Dyrkning ei er tilstrækkelig for Hovedgaarden, da agtes Hovedgaardstørtten uproportioneret efter underliggende Bønders Hartkorn.

Om just ei kan tages den Grad af Forholdet af $\frac{1}{10}$ Deel, saa et andet Forhold, dog saaledes, at Forholdet af det hoveriegiørende Hartkorn, imod det Quantum der gøres Hoverie til, altid lægges til Grundvoild til Bestemmelse, om end ikke alle Hovedgaardene i Landet kan være tiente med dette Forhold, thi Hovedreglen er i mine Tanker, at de $\frac{2}{10}$ Deele af Landet skal dyrkes og den $\frac{1}{10}$ Deel ei forsømmes — dette Principium er grundet i Forordningen af 6 Mai 1769 især dens 1ste Artikel.

Det rette Spørgsmaal troer jeg altsaa ei at være: hvormeget Arbeide behøver den eller den Hovedgaardstørt, og skal Bønderne forrette alt dette, enten de ere faa eller mange, enten de derved kan dyrke forsvarligen deres egen Jord eller ei? men det rette Spørgsmaal er: „Hvor-

„ meget Hoverie kan de Bønder, som ligge under

„ en Hovedgaard taale at giere til den Hoved-
 „ gaard de ere under, uden at forsømme deres egne
 „ Jorders forsvarlige Dyrkning? ”

At man maae rette sig efter dette sidste, der-
 om er mig følgende uimodsigelige Sandhed Borgen.
 „ Flere er bedre end een, baade i Henseende til
 „ Jord og Mand. ” Ved den første Sætning arbejder
 Bonden sig arm paa Husbondens Jord, og
 Husbonden sig arm paa at hielpe Bonden; ved den
 sidste lever baade Bonde og Husbonde, og Landet
 vinder.

Der kan ingen nægte den Sandhed: Hoved-
 gaardene har mange Steder formeeret sin Jord, deels
 ved Bondergaardes Underliggelse under Hovedgaards-
 tarten, deels ved Skovs Opelskning, Møesers Ud-
 gravning, og Overdrevets Dyrkning, siden Hoved-
 gaardenes første Indretning — skal Godssets under-
 liggende Bonder være pligtig at dyrke disse nye Jor-
 der, naar deres Dyrkning overgaaer den forhen an-
 tagne Proportion?

Jeg kan ikke skionne, at det fortiener Navn
 af et billigt Hoyerie, allermindst paa de Steder,
 hvor

hvor dette er skeet, imedens de nu levende Fæstere har havt deres Fæste.

Efter Anseelse vil det med Tiden komme dertil, at Bonden, naar han bliver frie for Fodestavn, vil, ved at modtage en Gaard, betinge sig hvad Hovarbeide han vil paatage sig at giøre; dette vil da, naar det staaer til Bonden, blive saare lidet, og naar det staaer til Herremanden, bliver kanskee saameget, at ingen Bonde skytter om at antage Gaarden; i første Tilfælde bliver Hovedgaardsmarken ei dyrket af Fæstebonden, og i sidste bliver ingen Fæstere: — derved pericliterer Landet og Agerdyrkningen. Derfor skulle jeg holde for, at Hovetiet bør bestemmes saaledes, at Landet kan blive dyrket, og Bonden bestaae ved sin Gaard, og Hovedgaardstarten ei forses, ved at bestemme, hvad Hovetie en Bonde kan taale at giøre pr. Tonde Hartkorn, uden at forses sit eget.

Jeg er aldeles ei paastaaende paa denne Nadsig jeg har foreslaaet til Hovetiets Bestemmelse, men gjerne villig at antage en anden, som kyndige Landsmænd kunde falde paa at vælge, men jeg skionner ei rettere end Landets bedre Dykning udfordrer en Bestem-

stemmelse, som formodentlig bliver at giøre som i Aaret 1774 in loco ved Amtmænd og Landvæsens-Commissarier, men efter en fastsat Grundregel.

Jeg har søgt Underretning hos en fra sin Barndom til sin modne Alder i Landvæsenet erfaren Mand, over denne Qvæstion: „hvad en Bonde kunde forrette i Høverie pr. Tønde Hartkorn, uden at forsemme sin egen Jords Drift, saavelsom og angaaende Bondens Deconomie.“ Og har han svart mig saaledes, som ved denne min Betænkning findes hæftet, dog ikke uden for saavidt Sielland og Tjen angaaer. Disse hans Tanker overlader jeg nærmere til de Herrer Kammeralisters og Jordegods-eieres Bedømmende, og kan skee fortienet dette Udskast nærmere Dverveielse og Estertanke.

Af alt dette Anførte, bliver for største Dele de Poster at bedømme, som Kammerets Forestilling af 11te Julii 1786 indeholder.

I.

„ Om en Proprietair har Ret til at lade
 „ sine Bønder pløje og saae meer end de
 „ fra

„ fra Nilsds Tid har havt at bedrive, el-
 „ ler, om det staaer ham frit ved Bon-
 „ derne at lade bedrive saameget, som
 „ han finder for godt, naar det kun er
 „ Hovedgaardstaxt, i hvor vansffeligt og
 „ umueligt saadant endog maatte være
 „ dem at overkomme.“

Jeg har tilforn erindret, at ingen Lov i Dan-
 mark har indført eller stadfæstet Hoberiet, førend den
 af 1702, uden just de saa Steder i Loven, som ta-
 ler om dets Indskrænkelse. Det har i Begyndel-
 sen rimeligviis været af ringe Betydning, men siden
 været meer og meer, indtil det nu ved Hovedgaarde-
 nes mere Optagelse er været til en fast utaaelig Byr-
 de paa mange Steder, saa at det billige Hoberie,
 som Forordningen af 1702 paalagde Bonden, nu
 aldeles ei meere er tilstrækkelig til, at dyrke nu væren-
 de Hovedgaardsmarker, efter den Maade de drives
 paa. At rette nu Hoberiet efter hvad det var 1702,
 er i mange Henseender baade ugjorligt, da man ei
 veed hvad det var, er og upasseligt; thi Hovedgaar-
 dene og Landet var dermed ei tient, da de ei ville bli-
 ve betient med det nødvendige Hoberie; og Landet
 var vel heller ikke paa den anden Side tient med, at

Ho:

Hoveriebønderne saaledes brugte af deres Tid og Flid og Evner, at de forsamte en fuldkommen Cultur af deres egne Jorder, for at dyrke Hovedgaardstærten desto bedre, hvilken Dyrkningsmaade er Landet skadeligt, og Proprietairerne ene til Nytte, om det er ellers nogen til Nytte.

Loven, som aldrig har talt tydelig om Hoverie, synes dog at have havt en Grundvold til Hoveriets Bestemmelse, naar den i 5 = 3 = 21 Art. siger:
 „ at Privilegierne ei skal følge Hovedgaardene, med
 „ mindre dertil ligger 200 Tdr. Hartkorn Bønder-
 „ gods inden 2 Miile fra Hovedgaarden.“

Dette synes at give tilkiende, at 200 Tønder Hartkorn Bøndergods inden 2 Miile var tilstrækkelig paa den Tid at dyrke en Hovedgaardstærte: Paa 200 Tønder Hartkorn Bøndergods kan omtrent være 30 Bønder, dette Antal ansaaes da tilstrækkelig at dyrke Hovedgaardstærten.

Jeg veed ei, og troer ikke, at dette Antal Bønder, og dette Quantum Bøndergods, nu er tilstrækkelig at drive og gjøre det udfordrende Hoverie, ikke engang til en maadelig Hovedgaardstærte paa 60
 til

til 70 Tønder Hartkorn, inddeelt i sine forskiellige Kobler, og med sine nødvendige Gierder forsynet: Tiderne og Tingenes Sammenhæng udfordrer altsaa, at det Ord: et billigt Hoverie, som den første Hoverieforordning paalagde, bør bestemmes billigt for Bonden, at han ei forsemmer sin egen Jords Dyrling; billigt for Proprietairen, at hans Hovedgaardstact kan saa meget muelig dyrkes, uden at Bønderne forsemme sin egen; og i den Henseende meener jeg, at en Grundregel bør antages til at bestemme Hoveriet efter, enten det nu bliver den, som jeg tilforn har proponeret, eller det bliver en, bedre grunder i Sagens Natur, saa meener jeg efter det anførte, at den fremlagde Qvæstion ei kan besvares affirmative.

Vil Jordegodseierne sige, at ingen Bønde tagges saaledes med i Hoverie, at han forsemmer sin egen Jords Dyrling — kan den største Deel i Landet sige det uden at rødme? er det ei et ganske almindelig Sagen: paa Hovedgaardsmarkerne staaer det godt, men hos Bønderne ikke, men heri skal vel Giedsfningen eene have Skyld? Men hvormange Bønder faaer Tid at besørge sin Jord med den Flid, som Hovedgaardsmarkene drives — han maae vel mangan Gang være noiet med

med at faae Tid at pleie til og saaet Havre, at den ei skal ligge ganske øde. Hertil maae jeg føie denne min Meening, at alt det Hoverie, som ei vedkommer Hovedgaardstartens Dyrkning, men Jordegodsseiernes personlige Fornødenheder, som at skove, skiere Torv, føre Torv hjem til Hovedgaarden, er aldeles uden for den Relation, som er imellem Jordegodsseierne og Bønderne, da disse i ingen Maade henhører til nogen personlig Tieneste, men til Jordens Dyrkning.

Dette er hvad Retten medfører, et andet er hvad man kan bestemme ex æquo & bono, og refererer jeg mig i saa Fald til vedhæftede Forslag.

II.

„ Om en Proprietair har Ret til at æske af
 „ Bønderne alt det Hoverie, som kan
 „ behøves til at opføre stovr til Gaardens
 „ Bedrift nødvendige Baanings og andre
 „ Bygninger. “

Bøndens Pligt i mine Tanker skal allene her-
 røre af deres Forbindlighed til at dyrke Jorden, og
 intet

intet videre; det følger vel ei snorenstreges deraf, at de bør gjøre Pligtsarbeide til Ladegaards Bygninger? Ei destomindre, da Jorden ei kan dyrkes uden der høves et Sted til at bierge Kornet og Høet, Huus til de Kreaturer, som skal fortære Foederet, paa det Giedskningen kan komme Jorden til Nytte, saa holder jeg det ei ubilligt, at Bønderne gjør Pligtsarbeide til Stald- og Ladehuse.

Men hvad Baaningshuse angaaer, da henhører samme til Jordegodseierne's personlige Bequemmelighed, hvortil Bønderne, efter mine Tanker, intet er skyldig, men allene Jordens Dyrløsing; dog ville jeg ønske, at der kunde udfindes en billig Tært, hvorefter Bønderne kunde fiøre de nødvendige Materialier, endog til Baaningshusenes Reparation og Opbygning, paa det Jordegodseierne i saa Fald ei alt for meget skulle fortrædiges; maaskee kan det i vedhæstede Forslag anserte Hoverie være antageligt; dog maae nye Baaningshusenes Opbyggelse være uden for Bondens Hoverie, om end Reparationen derunder skal henhøre.

III.

„ Naar en Proprietair finder for godt at
 „ opbryde nye Marker, om da Bønder-
 „ ne skal rydde Steen, Træer og Buske;
 „ og ved Markernes Omdeeling: om
 „ Bønderne skulle være pligtige at nedta-
 „ ge de gamle Steengierder, at flytte
 „ Skielgrofter, og at opføre alle nye
 „ Steen- og levende Gierder!“

Naar man vil forsøgte Affirmativam, maatte man søge Grunden dertil i denne Sætning: „ at
 „ Bonden er skabt at arbejde uden Grændser til
 „ Jordegodsseierens Nytte, uden Henseende til sit
 „ eget.“ Naar Bonden antager en Gaard i Fæste, seer han paa det Hoverie, der ere at gjøre, og derom contraherer han; alt yderligere Hoverie med de anførte Poster har han aldrig samtykt, og kan altsaa dets Dyrknings-Pligt ei derivere sig ex Consensu. Ex Lege kan det ei deriveres, som vil at Hoverie skal være billigt. Dette Spørgsmaal deciderer sig altsaa af det forhen anførte Principio: Hoverie er fra sin Oprindelse en Usurpation, grundende sig ikke paa

paa Love, men paa Overmands Magt, er altsaa strictissimæ Interpretationis; men da Hovedgaardstaxternes Dyrknings Nødvendighed udfordrer Hoverie af Godssets underliggende Bønder, og det efter visse antagende Grundregler, saameget som Hovedgaardsmarkerne behøver, og Bonden fra sin egen Jords fuldkomne Dyrkning kan undvære, saa vil denne Qvæstion ikke ved nogen almindelig Decision kunde afgiores, men komme an paa, om den Hovedgaard, som vil giøre disse Forbedringer, har saa overlegen Mængde af Bønder til sin Hovedgaard, at den ikke kan med sit sædvanlig fornødne Hoverie flye Bønderne saa meget at giøre, som de ellers kunde, efter den antagende Bestemmelses Grundregel, være ansat til, dersom Hovedgaarden havde havt mere Hartkorn; og bliver det da af Amtmanden og gode Mænd i forekommende Tilfælde at fastsætte, hvor meget Bønderne, som ordentligt Hoverie, til saadant extra Arbeide haver at forrette. Men for at forekomme alle Uleiligheder i dette Tilfælde, kunde det vel anordnes, at under den generelle Ansættelse af hver Gaards Hoverie, maatte Amtmændene og Commissarier melde ved hver Gaard især, om Hovedgaardstartens nu værende Jorder, eftersom de da bruges, kunde medtage al Bøndernes Skyldige Hoverie

verie efter den antagne Grungregel, paa det der ikke i sin Tid skulle siges anderledes.

IV.

„ Det er uvist, om Proprietairen har Ret
 „ at tvinge nogen Karl til at imodtage
 „ Gaard, og om han har Ret dertil,
 „ hvilket vi dog ei troe af Loven at kun-
 „ de godtgjøres, paa hvad Vilkaar han
 „ maae gjøre det?

Tilforn har jeg erindret, at L. 3 = 14 = 1 Art. sætter Bornedretten blandt andet deri, at Borneden skal være pligtig at tage imod den Gaard og det Huus som Husbonden forelægger ham paa sit eget: L. 3 = 13 = 7. tillader, at en Bonde, som ei er Borned, maae opsig sin Gaard efter visse Regler, hvoraf følger, at den som er Borned maae ei opsig den.

Denne Bornedrettighed er vel hævet ved Forordningen af 1702, men igien i Gierningen, dog ei under dette forhadte Navn igien, indferti Aaret 1746, strax førend Kong C. 6tes Død, og kan ei siges afskaffet

Skaffet ved de følgende Landmilice-Forordninger, som vel hæver de foregaaende om Landmilicen udgangne Forordninger; men da den af 1746 ei er en Landmilice-Forordning, men en Deconomie- og Commerce-Forordning, saa skienner jeg ei rettere end denne Forordning subsisterer i sin Kraft, indtil Hs. kongelige Majestæt ved det til os ergangne allernaadigste Commissorium befalede, at Bondens Rettigheder og Pligter skal grunde sig paa hvad de vare, da Kong F. 4de havde ophævet Bornebøttigheden, og følgende formeener jeg, at det i Følge deraf bliver fra Commissionen allerunderdanigst at forestille, at saavel denne Forordning af 1 Julii 1746 2 Art., som de foregaaende Forordninger, der tilstaaer Proprietairen meer Ret over Bonden end den Kong F. 4de tilstod dem ved Forordningen af 21 Febr. 1702, skal være aldeles ophævede, og altsaa ingen Bondesæl kunde tvinges til nogen Gaard eller Huus af nogen Jordegodseier.

V.

„ Ligesaa uvist er det om Jodestaans-Rettig-
 „ heden strækker sig videre, end til dem,
 D 3 „ som

„ som enten ere Soldater, eller kunde
 „ blive det, eller og til dem, som have
 „ udtient, fyldt deres 40 Aar, eller ere
 „ utienstydgtige?

Med Forordningen af 1733 dens 7 Art. blev
 Bonden allene bunden til Stavn, indtil han enten
 havde udtient, eller var saa gammel han ei meer der-
 til kunde præsenteres, men dette blev forandret ved
 forenævnte Forordning af 1746 dens 2 §., som for-
 hen er anfert, dog blev Qvæstionen tilovers for dem,
 som vare ganske udnygtige til Soldat, saa at, om
 saadan een nu paastod at være frie for Godset, vilde
 han uden Tvivl, naar man tog Forordningen i meget
 strikte Meening, blive at frikende, men nu falder
 al Tvivl herom bort efter Indholden af det kongelige
 Commissorio, og Bondens deraf følgende Frihed for
 Jødestavn.

VI.

„ Det er aldeles ei bestemt, hvorvidt Bon-
 „ dernes Forbindtlighed gaaer ved Gaar-
 „ ders Udskytning, hvorvidt de derved
 „ kun-

„ Kunde forbindes og hvad Understøttelse,
 „ samt hvad Godtgjørelse de have Ret til
 „ at fordre.“

Siden Gaarders Udflytning er en nye Ting, saa er og Bøndernes Pligter heri ei ved nogen Lov bestemte, men naar de skal bestemmes, saa maae jeg tilstaae, at efter den strænge Ret holder jeg for, at Bønderne ingen Pligt paaligger i dette Tilfælde, men naar den skal paalægges dem ved en Lov, skal det skee ex utile og ei ex iusto.

Fæstebønderne ere efter deres Contract, Contractentere om Jordens Brug, imod den Afgift af Landgilde og Hoverie til Herskabet, og Skatter til Kongen: herunder kan aldrig forstaaes at nedrive Proprietarens Gaard som Bonden iboer, og bygge den nye op paa et bedre Sted, som er bequemmere for Jordens Inddeeling: Jorden saavelsom Gaardene Proprietarens, dens Flytning og Opbygning er Forandring i hans Eiendom, som er Fæsteren eller Leieren uvedkommende; derimod paa den anden Side betragtet, er Udflytningen til Bondens Fordeel, han skal efter Hypotesen ved Udflytning bedre kunde bruge sin Jord, giøre sig den mere fordeelagtig; ved

Opbygning af en Gaard faaer han en nye isteden for en gammel: Disse Bondens Fordeele synes vel og ubillig at skulle gaae eene paa Proprietairens Bestoening, desuden ville det nyttige Værk af Gaarders Udskytning meget hindres, om Bønderne ei dertil skulle være behjælpelige.

Jeg for min Deel skulle holde for, at Analogien af L. 3 = 13 = 10 kunde allerbest her være at anvende, og selgelig Bonden pligtig med Regt og Arbeide at befordre saadan Udskytning.

VII.

- „ Den Punkt, at det efter L. 3 = 13 = 12
 „ staaer en Proprietair frit for at tage af
 „ hans Bonders Jorder hvad han finder
 „ for godt, imod Afgiørelse i Landgilde
 „ og Skatter, synes og at behøve en
 „ nøiere Forklaring, da Indfæstnings-
 „ penge, Hoverie, hvad Bondens For-
 „ bedring paa Jorden kan beløbe, saa-
 „ velsom det Overskud, som man suppo-
 „ nerer

„ nerer at tilkomme Bonden ved Jordens
 „ Drift, nødvendig tillige maae komme
 „ i Betragtning, om ogsaa Godtgjorel:
 „ se allene skulle skee i Landgilde og Skat:
 „ ter.“

Dette Tilfælde vil nu omstunder have siden el:
 ler ingen Betynthed: da Loven var skreven var der
 vel Forbud imod, at Proprietairen kunde nedrive
 Bøndergaardene og lægge Bønderjorden under Hoved:
 gaardstærten, men ingen Straf sat for Overtræder:
 ne; derimod, siden det ved Forordningen af 1725,
 og senere Anordninger, er forbuden under haard
 Straf, at tage Jord fra Bøndergaardene og lægge un:
 der Hovedgaarden, saa er det baade selden og ubety:
 deligt hvad i saa Fald nu kan skee; det maatte være
 at en Bondes Jord stødte op til Hovedgaardsmarken,
 og Proprietairen ønskede sig et vist Stykke deraf, en:
 ten for at arrangere sin Jord til bequemere Hege,
 eller til at plante Skov paa, naar det dertil var syn:
 derlig beleilig og beqvem: Jeg skulle holde for at in:
 gen Jord maae fratages Bonden uden med Bondens
 Minde, og da maatte Amtmanden og Landvæsens:
 comissarier sige, hvad Equivalent han skulle have
 derfor til sin Gaard, enten i anden Jord eller i Godt:
 gjørelse i den aarlige Afgift.

VIII.

„ Loven siger, at Bonden skal være Hos-
 „ bonden horig og lydig, og sætter Gaards
 „ Forbrydelse til Straf ligesaavel for
 „ Ulydighed, som de øvrige navngivne
 „ Pligters Overtrædelse, men hvad Grad
 „ denne Ulydighed har, hvorvidt den skal
 „ strekke sig, og om den ogsaa skal gaae
 „ videre end til de Pligters Udovelse, som
 „ ham paaligger som Fæstebonde, og om
 „ enhver liden Ulydighed skal belægges
 „ med saa haard Straf, derom er intet
 „ bestemt. “

Det er vanskeligt at sige hvad Loven har for-
 staaet ved de Ord: Bonden skal være sin Hosbonde
 horig og lydig; enten den har dermed villet betegnet
 den Subordination, som en Bonde staaer i med sin
 Jordegodseier, og er da en Formaning, som sig-
 ter til Fredelighed, til god Orden og Skik, eller
 den har dermed villet peget til Hovet, da den ellers
 intet med noget andet Udtryk befaler Hovet.
 Horig og lydighed sætter forud en personlig Under-
 givelse,

givelse, som dog den Tid ei passede sig uden paa de Borneede, der ei vare almindelige i Danmark.

Jeg skulde holde det for best, at lade denne Artikel være usforandret, som et Baand paa Bonden til at agte, ære, være villig imod sin Jordegodseier, og ansee ham som en Mand der var meer end han, som han ei maae vise sig egenfindig og fortredelig imod. Det vil hielpe allerbest til at holde god Skik og Fred paa Landet iblandt den gemeene Almue; og skulde det komme til Qvæstion engang, saa vil Retterne bedre vide at giøre Brug af denne Artikel efter Sagens Omstændigheder, end det forud kan bestemmes; det vil og være nødvendigt i Hovetiets Udøvelse, thi naar en Jordegodseier, eller hans Forvalter, sagde Bonden til Hove paa en vis Dag, eller naar han var til Hove ordinerede et vist Stykke Arbeide, og Bonden fandt for godt at sige enten han ikke ville komme til Hove den Dag, eller han ville ei giøre det anbefalede Arbeide, saa stod den heele Maske, — og hvad Tvangsmiddel havde Jordegodseierne i den Skynding, naar han ei kunde paaatae Lydighed? ja vel og i forekommende Tilfælde maatte det vel være tilladt, at behandle ham efter L. 6, 5-5 og 10; ellers er det at befrygte, at Bonden bliver paa den anden

anden Side studsig, tver, fortrædelig, gjer ei det Arbeide, som ham anvises, eller til rette Tide, som dog alt er heist nødvendigt til Hovedgaardsmarkernes Dyrkning og Bedrift: kanskee Artikelen kunde for- andres derhen saaledes:

„ Bonden bor, naar han siges til Hove, og
 „ imedens han er til Hove, vise al Ho-
 „ righed og Lydighed imod sin Høsbonde
 „ og hans Fuldmægtig, og skulle ham
 „ end tilsiges noget Arbeide, som han ei
 „ troer sig pligtig at forrette, skal han
 „ dog giøre dette, og siden klage for Amt-
 „ manden: I øvrigt skal han ved alle Lei-
 „ ligheder vise imod Jordegodsseieren og
 „ hans Fuldmægtig al sømmelig Agt og
 „ Erbødighed.“

IX.

„ Efter vore danske Love kan ingen Mand
 „ være Dommer i sin egen Sag, men
 „ dette skeer dog almindelig ved alle Bon-
 „ der Stifter: Proprietairen som Skif-
 „ te.

„ teforvalter tilkiender sig selv sin egen
 „ Fordring og det endog forelods.“

At være Skifteforvalter er det samme som at være Dommer, thi de dommer paa Arvingers og Creditorers Rettigheder og Fordringer: dette sætter forud baade Upartiffhed og Kundskab i Lov og Ret; Upartiffhed kan og maae man ikke vente af en Mand som er Part i den Sag han skal bedømme, og det er Proprietairen i Skiftebehandlinger efter sin Bonde; man kan heller ikke altid sætte forud Kundskab, thi alle Slags Folk koeber Jordegods, endog om de i Lov og Ret ere ganske uerfaren; det synes derfor at være imod de første og meest utvivslagtige Grundsaetninger, at sætte en Proprietair (som altid er Part) til at behandle en Bondes Skifte, hvilket fortienet saameget mere Opmaerksomhed, som den Esterlevende, enten Mand eller Kone eller Arving, aldeles ei hverken kiender sine Rettigheder, eller veed at forsvare dem om de end vidste dem.

Naar man ville sætte til Grundregel, at ingen skulle arve en Fæstebonde uden hans Jordegods-eier, saa kunde Despositionen være antagelig, ellers var der en Aarsag, hvorfor det bedre kunde passe sig

da Loven udkom, hvad som i 5, 2 = 90 er anordnet end nu, thi paa den Tid var der ingen i Landet, som eiede frit Jordegods, uden Adelen og Kiøbenhavns Borgere, som i 1658 fik dette og andre adelige Privilegier.

Det er først ved Loven at enhver anden fik Lov at kjoibe frit Jordegods, nu derimod kjoiber enhver Mand frit Jordegods, saa at Loven kunde med Feie sætte mere in hypothesin, end dens Anvendelse nu omstunder kan taale.

Jeg kan derfor ei andet end holde for, at Rettighed, til at holde Skifte efter Fæstebønder, kan og maae med feie betages Proprietairerne, som en Ting, der strider imod de første og simpleste Grundregler; den eeneste Ueilighed, som det synes at kunde have, er, at de ordinaire Skifteforvaltere ville giøre Skifterne vidtløftige, og ved unødvendige Omkostninger spille Bondens Boe, thi det Skiftesalarium, som Jordegodseierne taber ved Skifterne, vil vel ei være nogen værdig Gienstand til at ballancere foransførte Beslutning.

Dg ffulle jeg da fremsætte følgende Regel for
Fæstebønders Skifter i Fremtiden:

- 1) L. 5. 2:90, for faavidt samme berettiger en
Hosbonde at forrette Skifte efter sin Fæstebon-
de, ffal hermed være ophævet, hvorimod
Stedets Amtmand herefter ffal forrette sam-
me Skifter, ligesom efter Selveierbønder og
andre Jordegodsseiere.

- 2) Naar en Fæstebonde eller hans Kone dør,
ffal den Efterlevende, eller naar den længste-
vende dør, da den paa Gaarden værende Søn
eller Tienestekarl, strax lade Herreds- eller
Birkfogden, under hvis Ret den Afdøde hen-
horte, hente med en forspendt Bogn, som da
strax ffal komme, og med sig tage 2 gode Mænd
til Bitterlighedsvidner, der strax ffal registe-
re og vurdere den Afdødes Efterladensffab, i
Ovrværelse af Hosbonden eller hans Fuld-
mægtig og den Afdødes Arvinger, eller i de-
res Fraværelse en Mand, som Dommeren,
strax paa Stedet beskikker paa deres Begne,
til den Ende ffal der strax gaae Bud til Hos-
bonden eller Fuldmægtigen og tilkiendegive ham
Deds-

Dødsfaldet, saaledes, at han kan være der ligesaa betimelig som Herreds- eller Birkfogden: denne beforders af Stervboet tilbage til sit Hiem, og inden 8te Dage skal han sende Forretningen til Amtmanden, som forretter Skiftet.

- 3) I Tilfælde, hvor der paa Skiftet bliver gjort Paastand fra Husbondens Side, om Gaardens og Besætningens Brystfældighed og Mangel, skal Amtmanden requirere skriftlig af Herreds- eller Birkfogden Mænds Udmeldelse til at taxere Brystfældigheden og Mangelen i Parternes Overværelse, paa en vis Dag og Tid, som i Requisitionen benævnes, og Parterne paa Skiftet tilkiendegives, paa hvilken Dag og Tid Dommeren med Mænd møder og forretter Taxationen, hvilken Forretning Mændene paa Stedet for Dommeren beediger: vil enten af Parterne ei med Taxations-Forretningen være fornøiet, skal han strax erklære sig, og inden 14 Dage skevne til fire dobbelte Mænds Udmeldelse paa egen Bekostning, efter den Omgang Loven foreskriver, som da for den ordinaire Ret og paa sædvanlig Maade afhiemler den.

4) Her-

4) Herreds- eller Birkfogden nyder for Registrings- og Burderings- Forretningen, foruden frie Befordring, 1 Rdlr., som Stervoet udreder: hans medhavende Mænd paa samme Maade hver 16 Skill.; formaaer Stervoet ei denne Betaling, faaer Herredsfogden det halve, og om det er ganske fattigt, da faaer han intet. Den første Tarations-Forretning betaler Jordegodseieren til Dommeren foruden frie Befordring frem og tilbage med 1 Rdlr. og hver af Mændene 24 Skill. for hver Dag: Denne Tarations-Forretnings Beskrivelse betaler Hosbonden med 12 Skill. Arket, indtil 10 Ark, og intet meer, hvor mange Ark den end er, og udstædes samme paa slet Papiir. Den anden Tarations-Forretning betaler den som requirerer den, tilligemed Beskrivelsen paa sædvanlig Maade. Amtmanden tager Betaling for Skiftet efter Loven, og Herredsfogden for at lyse til Skifte 24 Skill., som Stervoen betaler.

Men her møder en Omständighed med Grever og Friherrer, som ere Amtmænd paa deres Godser: at tillægge dem denne Skifteret i Qualite som Amtmænd, kan vel ei lade sig

giøre, siden de, lige med andre Jordegods-
eiere, ere inhabiles til at forrette det, af Nar-
sager, som før er meldt, heller ei kan jeg fo-
restille mig, at disse Herrer vil paastaae en
saadan Ret, som dog allene kom deres In-
specteurer til Gode; thi skulle jeg formeene,
at næste Amtmænd forretter Skifte efter Fæ-
stebønder og paa Grevskaber og Baronier,
hvorimod deres Birkfogder forretter, hvad
tilforn er sagt om Fogderne.

Derimod kunde der vel og være Narsager,
hvorfor Proprietairerne maatte synes anledige-
de at paastaae Skifteforvaltningen efter Fæste-
bønder herefter som tilforn: 1) har de havt
det, i Kraft af Lovene, nu i saa mange Nar,
2) det ville nedsætte alt for meget den Afgt,
som Fæstebonden bør have for sin Jordegods-
eier, og det ville være at ansee, som om dens
ne Stand (Jordegodsseierne) havde ved mislig
Omgang gjort sig uværdig til Justitiens videre
Administration. 3) Bilde Overformyndere-
riet for Bondens Børn gaafe gaae ud af
Proprietairens Forsorg.

I Henseende den første Post har jeg foran anført den Aarsag, hvorfor denne Lovens Disposition bedre kunde passe sig, da Loven kom ud, end nu; til andet, er jeg ganske eenig i, at man maae søge at bevare den Afgælte, som Bonden bør have for Jordegodsseierne, for at vedligeholde god Skik og Orden paa Landet, og at bevare den Lydighed og Ærbødighed, som Bonden nødvendig maae have for deres Høsbønder.

Men alt dette kan dog ei veie op imod den Sætning, at ingen kan være Dommer paa sin egen Fordring, og Skisteforvalter i det Bøe hvor han er Creditor.

I Henseende til Overformynderiet, hvor til kommer Bønderbørnenes Arys Bestemmelse paa Skiste, da fortiener det vel at iagttages, at naar Bønderne bliver frie for Stavn, er deres Samkvem med Proprietairen mindre end forhen; saalænge Bonden og hans Børn hester ved Stavn, kan Jordegodsseierne ansee hvad Bonden haver tildeels for sit eget, thi der er mange Maader, paa hvilke han kan giøre Bondens enten til sit, eller anvende det

til sin Nytte, men naar denne Samfund op-
 hører, er der færre Baand paa Jordegods-
 eierne at sørge for Bønderbørnernes Tarv, og
 Vel, den Tanke, at Bønderbørnene kan sø-
 re deres Midler ud fra Godset, er ei angennem
 for Proprietairen; han seer heller de bli-
 ver paa Godset.

Her er altsaa to meget talende Aarsager
 imod Proprietairens Skifteret; den ene:
 hans egne Prætensioners Bestemmelse og dis-
 ses Udlæg; den anden, er Børnernes Arv,
 som efter Bondens Jødestavns Ophævelse er
 Godset saa at sige uvedkommende: Overfor-
 mynderiet hører altsaa naturligviis mere til
 Stedets Øvrighed end til Husbonden; ei de-
 stomindre skulde Pluraliteten i Commissionen
 falde paa, at Proprietairen skal herefter som
 tilforn beholde Skifterne, maae dog nødven-
 dig Herredsfogden være tilstæde, baade ved Re-
 gistering og Burdering, saavel som og paa den
 anførte Maade ved Fælts- og Besætnings-
 Taxation og ved Udlægget; og bør altsaa
 ingen Proprietair begynde eller fuldføre noget
 Skifte efter en Bonde, uden i Herredsfogdens
 Over-

Overværelse, som strax ved Dødsfaldet maas
hentes, som tilforn er sagt.

X.

„ Ligesaa ubilligt er det, at Bonden skal
„ svare til Fæld paa Gaard og Besæt-
„ ning, naar han har modtaget det alt
„ uden Syn, og ofte med større Fæld
„ end han forlader det: Denne Ufsik er
„ almindelig: saa at enhver synes den er
„ lovlig; saa er det og ei ualmindeligt,
„ at Proprietairer, naar de vil sætte en
„ Bonde fra Gaard, forinden de tager
„ Dom over ham, beskriver Gaarden,
„ Besætningen og hans Indboe, og sæt-
„ ter ham fra Gaard. Dommen ere-
„ qveres inden den er falden; paa den
„ anden Side kunde en slet Beboer un-
„ der en langvarig Nettergang forøde
„ Gaard og Besætning.“

Al den Ufsik, Uorden, Uretfærdighed, oe-
conomisk og moralsk Onde, som hidtil har fulgt med

Indsætning og Affsætning fra Bøndergaardene, har
 altsammen sin Grund i den Anordning, som tilplig-
 ter en Bønde at tage imod den Gaard hans Husbond
 vil give ham, uden at befale tillige i hvad Stand en
 saadan Gaard skulle være; deraf er kommen, at
 naar en Bønde har forsat sin Gaard, har Jordegods-
 eieren udsøgt paa sit Gods den Karl, som enten ved
 sin Vindskibelighed eller Arv har kundet sanke sig en
 Skilling, denne har da Proprietairen befaleet at an-
 tage sig Gaarden, som de fleste Gange er ham leve-
 ret uden Fæld, uden Besætning af Creature, uden
 det nødvendige Korn, nogle Gange med liden og util-
 strækkelig Besætning; for et Syns Skyld er un-
 dertiden givet ham et Stykke Bygningstømmer til
 Gaardens Istandsættelse, langt fra ei tilstrækkeligt
 til Gaardens Hævd og Bygning. Naar nu en saa-
 dan Bønde har udtømt sin liden Kasse for Penge,
 sit Legeme for Kræfter af Arbeide, kan han dog ei
 have bragt det derhen, at Gaarden er i Stand, at
 Besætningen er fuldstændig, at alle Skatter ere af-
 betalte, da han, imedens han arbeider paa, alt dette,
 maae giøre et efter hans og Gaardens Egener overle-
 gen Høverie; imidlertid finder Jordegods-eieren en
 anden Karl paa sit Gods, som og har til Beste en
 liden Skilling, den maae han og have i sin Kasse,
 derpaa jager han den forrige fattige Mand fra Gaar-
 den,

den, efterat han der har tilsat sin liden Formue og Arbeide; af denne lovlige Aarsag han staaer tilbage med sine Skatter, sætter den anden ind, hvis Penge Husbonden vil, skal anvendes paa Gaard og Gods, der, hvor Husbonden skulle tage det af sin egen Vonne, og saaledes tilvender han sig enhver Bondes Eiendom, saalænge der er een tilbage der har en Skilling.

Den gode Proprietair lader imidlertid ei af at give gode Exempler i den modsatte Opførsel, men dette forbedrer slet intet den haarde; hertil contribuierer meget, at Folk, der ikke eier $\frac{1}{10}$ Deel af hvad et Jordegods koster, og undertiden intet, kieber Godser, forrenter de $\frac{2}{10}$ Deele deri, undertiden mere, undertiden mindre, vil leve som Herremænd, og har intet at leve af, saa maae Bonden betale paa alle Kanter, og paa disse Steder er det som oftest, at den benævnte Mishandling gaaer for sig: af den Aarsag er det falden mig i Tanke, om det kunde befales, at ingen maatte kiebe Jordegods, uden med saa Skiel, han selv eiede $\frac{1}{2}$ Deel eller $\frac{1}{3}$ Deel af Kiebesummen, men dette har mange Vanskeligheder i Udførelsen: derfor holder jeg det for bedre, at de Regler blive ansatte, hvorefter enhver Husbond skal omgaaes med sine Bønder, og da maae den falde som

ei kan staae. Sandelig, de sorte Slavers Kaar i Vestindien er langt bedre, en Herre kan paa ingen Maade giøre Slavens Gods til sit, Slaven veed han beholder det frit imod alle saadanne Konster, da den danske Bonde, under de forhen beskrevne Herffaber, aldrig kan eie noget med Sikkerhed, naar hans Herffab vil at han skal sætte det paa en med slet Besætning og Bygning værende Gaard: heraf en Undertrykkelse, som fortienet at detesteres. Tag mig ikke ilde op: de Fortrængtes Kæst, som husede eders Land, er for Landet en svær Byrde.

Denne Omgangs naturlige Følger er meer end Byrde nok; Bonden skietter ikke om at eie, og ingen Dødelig skietter om at eie, som daglig, endog under Medhold af Loven kan fratages hvad han eier og slider for. For hvem skal en saadan Bonde arbejde? For den, som tager bort hans Meisommeligheds Frugt uden Vederlag, beyrder ham med utaalmodigt Arbeide, og bortjager den deraf avlede Utaalmodighed med Hug? At Bonden, denne største Deel af Nationen ei skietter om at eie, hvor mangelen paa og vederstyggelig Afkom er den ikke Moder til? Den som skietter ei om at eie, skietter ei om at arbejde, det er ham en Leede, som fører til Lidelighed, Ugyldighed for Godt og Ondt, Had til al Ting, han

er

er sig selv en Byrde: alt hvad han kan afstedkomme ved sin Sved, sit Arbeide, sin Sparsommelighed, bliver ei hans Len, men Husbondens Gaards Forbedring, og saaledes quales og forgiftes det Sted, hvoraf Betsignelse skulle opkomme, som er Bondens Arbeidsomhed, Velvillighed og Sparsommelighed; og hertil hjælper allermeest den Lov, som sagde:

„ Bonden skal tage imod den Gaard, som hans
 „ Husbond anviser ham til Dyrkning, uden at sige
 „ i hvad Stand Husbonden skal levere den fra sig til
 „ Fæsteren.“ Feilen er, i Lovgivelsen; naturligvis er det Husbondens Pligt at holde sine til hans Hovedgaardsmarker tjenstgierende Bøndergaarde i Stand, til at kunde gjøre den Tjeneste, som denne udfordrer, og det bliver først Fæsternes Pligt at holde den ved Hævd og i Stand, fra den Tid af han har forbunden sig dertil; at kunde twinge en anden Mand til, af sine Midler at gjøre denne Udgift for Jordegodeieren, er en blot Uretfærdighed.

Jeg holder det derfor en hoistnødvendig Sag, for at borttage denne Uorden af Landet, at det maae fastsættes, hvorledes en Bonde skal overleveres den Gaard han fæster, og hvorledes han igien skal fravige samme, m. v.

1) Naar en Jordegodsseier antager en nye Føster til sin Gaard, skeer det enten fordi den forrige er død, eller undvigt, eller forshyttet, eller affat; i sidste Tilfælde, naar nemlig den forrige har forsat sin Gaard, og af den Aarsag maae forlade den, skal Proprietairen requirere af Herreds- eller Birkfogden, at møde paa Bondegaarden med 2 Mænd for at taxere saavel Gaarden til Fæld som og dens Besætning, og det i Overværelse af den som skal fratræde Gaarden, og den, som skal tiltræde den, som dertil med Aftens Barsel indkaldes, og i begge deres Overværelse, skal Mændene taxere Gaardens og Besætningens Fæld; derefter erklærer saavel den Fratrædende som Tiltrædende, om de dermed er fornøiet, hvis ikke, begierer de paa Stedet 4 Mænd udmeldte af Dommeren til nye Taxation, ved hvilken det skal have sit Forblivende.

Den første af disse Forretninger betaler Jordegodsseieren med 1 Rdlr. til Fogden og 24 Skill. til hver af Mændene, for hver Dag Forretningen varer, den anden betaler Requieren ten paa samme Maade. Anden Barsel gives ikke til disse Forretninger, end det, som
her

her er anført, og beediges de paa Stedet, hvorefter Husbonden forfølger Sagen imod Forsidderen til Fæstes Forbrydelse, som efter en giort Arrest eller Forbud. Naar den forrige Eier enten er død eller undvigst, eller forflyttet, og Gaarden skal fæstes bort til en anden, skal ligeledes Jordegodsseieren requirere Herredsfogden med 2 Mænd, som i Fæstestens Overværelse skal tarere Gaardsfæld og Besætning, og dermed omgaaes som foran er meldt.

- 2) Hvad der mangler i Besætningen, skal Jordegodsseieren enten strax i Penge levere Fæsteren i Rettens Overværelse, og tilføres Forretningen, som af Fæsteren underskrives (al anden Qvitering fra Bonden for oppebaarne Godtgjørelse i Penge, skal ei anses) eller og han inden en bestemt Tid, som i Forretningen skal meldes, skal levere Bonden i forsvarlig Stand den manglende Besætning; synes Bonden sig ei holden med Besætningen, skal han klage derover for Amtmanden inden 14 Dage, som strax beordrer Herredsfogden med Mænd at besigtige den, og skal samme Forretning betales af den af Parterne, som befindes at have Uret, med 1 Rdlr. til Fogden og 24 Skill.

Skil. til hver af Mændene: og forinden Besætningen saaledes i god Stand er leveret, svarer Bonden hverken Hoverie eller Landgilde.

Her maae jeg indstille til de Herrer Kammeralister og Jordegodseiere, om Besætningen efter hver Gaards Sterrelse, neiere end i Forordningen af 1701 og 1722 skal bestemmes efter hvad i hosbestede Forslag er anført, og om med den af Jordegodseierne givne Besætning, skal omgaaes paa den deri anførte Maade?

- 3) Hvad Gaarden kan agtes at tilkomme i Fæld, skal enten Proprietairen, efter Accort med Fæsteren, strax, som i næstforegaaende Artikel er meldet, betale i Penge, eller efter Mars Forløb lade sætte i Stand, hvortil Bonden skal gjøre den fornødne Kiørsel og Plichtsarbeide med egne Folk, og Proprietairen give Bygmaterialier og flere Plichtsfolk, om fornøden gjøres: skeer det ei, har Husbonden ingen Tiltale til Fæsteren for Fæld paa Gaarden, og skal Fæsteren inden Marsdagen efter Overleveringsforretningen, melde for Amtmanden,

om

om han er med Gaardens Istandsættelse for-
neiet; hvis han dette undlader, skal han an-
sees som han havde imodtaget Gaarden i god
Stand; klager Fæsteren inden bemeldte Tid
for Amtmanden, skal denne ordinere Her-
redsfogden og Mænd til Besigtigelse, og dermed
omgaaes, som før sagt er om Besætningen.

- 4) Paa Grevers og Friherrerens Gods, besørger
næste Amtmand disse Forretninger i Qualite
af Commissarius.
- 5) Endelig, da det ei sielden hænder sig, at
Bøndernes Jorder blive ubesaede, af Man-
gel paa Sædekorn, saa meener jeg det kunde
anordnes for Danmark, som ved Forordnin-
gen af 25 Jan. 1696 er anordnet i Norge:
,, Alt enhver Jordegodsseier skal være pligtig i
,, fornødne Tilfælde at forsyne Bonden med dng-
,, tigt og godt Sædekorn, og skulle nogen her-
,, udi være enten modtvillig eller forsonnelig,
,, da skal de som sligt overbevises, ikke allene være
,, uberettigede til nogen Landgilde, Hovorie eller
,, anden Herlighed af Bønderne, udi 2 Aar at
,, oppebære eller fordre, saasom han i slig Til-
,, fælde derfor skal være fri og forskaanet, men
,, de

„ de skal derforuden efter befunden Besskaffens
 „ hed, af Kongen med sær Straf worde anseete,
 „ hvormed vores Amtmænd overalt paa den
 „ Maade, som i de forrige Artikler er anført,
 „ skal have Indseende, og til os sliig Dmgang
 „ indberette. ”

Bed at estertænke al denne hele Materie, er
 der forekommet mig nogle Ting, som ei ere
 ganske fremmed for denne Sag, omendskjønt
 det kunde disputeres, hvad enten det hørte un-
 der denne Commission eller ei; men da det
 kongelige Commisforium giver Anledning til, at
 man i Anledning heraf maae tænke udenfor de i
 Kammerets Forestilling forekomne Tilfælde, saa
 vil jeg ikke undlade her at fremsætte mine Tanker:

Om Selveier = Bønder.

Det vil uden Tvivl være den største Høide,
 man kan forestille sig om Danmarks Velstand, naar
 Jorderne vare inddeelte i saadanne Stykker, at hvert
 Stykke kunde netop være sin Bøndefamilie, thi baa-
 de vilde Folkemængden og Landets Afgrøde blive stør-

re og overflødige end de nu ere; men hertil skal lang Tid; saaledes, som det Coldinghusiske nu er, og end mere vil blive, efter den af Conferentsraad og Amtmand Hofmann, til det kongelige Rentekammer, for myelig indgivne Underretning, saavelsom af de Fyenske og Siellandske Selveierbøndergods, maatte man ønske, at Landet kunde blive, det er hvad det var i det 12 og 13 Seculo, og da kunde man sige: redeunt Saturnia Regna.

For at opnaae dette Siemærke, er det en Hovedsag, at bevare Selveierbonden fra Undergang, at han ei bliver Fæstebonde.

Der har været den Tid i Danmark, at det har været Regjeringens Siemeed, at ligesom Adelen havde indført, at ingen uden de maatte købe frit Jordegods, saa var det og forbuden, at Adelen ikke uden særdeles kongelig Tilladelse, maatte tilkøbe sig enten Selveierbøndergaarde i Danmark, eller Odelsgods i Norge: Aarsagen er aabenbar, paa det ikke hver Mand tilsidst skulle komme under en Agerdyrkningsmaade, som var Landet skadeligt; men denne Regel er siden gaaet i Glemme, og mangen en Selveierbønde har, fortrykket af en mægtigere Naboe, maattet bøie sine Skuldre under Aaget, og er bleven en hove-

rie

riesskyldig Tiener, derved, at de Mægtigere først have betaget ham Herligheden, og siden efter ved Tidens Længde Eiendommen selv; paa denne Uorden har og Kong Fr. 4de remederet ved Forordningen af 7 Mai 1723. Selveierbonden er efter Indretningens Natur meget udsat for denne Forandring.

Naar saadan Selveierbonde dør, vurderes hans Gaard, Besætning, hans indehavende Boe, samt hans andre Meubler og Effecter sælges og deeles imellem hans Arvinger; den som da saaer Gaarden, saaer den med saa tunge Kaar, beladt med Gield, intet i den ene Haand, og intet i den anden, at han ei kan komme affted med den, men over kort og lange maae selge den, da han ingen Herskab har, som understøtter ham: den kjøbes da af næstliggende Proprietair: og saaledes vil denne Stand efterhaanden forsvinde paa samme Maade, som den er ødelagt i de fremfarne Tider, og denne høistnyttige Indretning, til Landets bedre Cultur, ganske gaae til Grunde.

Vel har Selveierbonden ved den 5 Art. i Forordningen af 13 Mai 1769 saaet det Beneficium, at han kan sætse sin Gaard og Besætning til en vis Pris, som een af hans Arvinger kan tage den for; det er i mine Tanker vel noget, men ei tilstræk-

strækkelig til at bevare denne for Landet saa høistvigtige Stand fra Undergang.

Loven i dens 3 = 12 = 1, synes ei utydelig at give Alkiende, at Selveiergaarder tages af næste Arving paa Skiftet uden Vederlag i Capital, da den, der tager den, giver de andre Arvinger til Vederlag noget aarligt, af hvis den ydermere kan taale over den sædvanlige Lyng, efter Herlighedsghaverens og Samfrænders Tolle.

Jeg tror det ville være meget godt for at bevare disse umistelige Slags Folk for Landets Agerdyrkning, ved at fastsætte:

- a) At naar en Selveierbonde døde, skulle hans ældste Søn, og naar ingen Søn var til, hans ældste Datter træde til Selveiergaarden og dens Besætning, saaledes som Besætningen for Fæstebønder er eller bliver bestemt, uden at give Medarvingerne noget Vederlag derfor, i Fald Boet det ei formaaede. Men efterlod Bonden sig Midler, da tager enhver Medarving sin Lod i disse Midler til Equivalent Gaarden og Besætningen, og var der endda fæve Midler tilovers, efterat enhver Arving i

Forhold med sin Arveret havde faaet Fyldest imod Gaards- og Besætnings- Børdie, saa deelte alle Arvinger af Røsten imellem sig efter Loven.

b) Gaarden og Besætningen skulle, hvor ingen Testamente var, der fastsatte dens Børdie, tages af Røsten og uvillige Mænd.

c) Den, som modtog Gaarden, skulle betale den derpaa høftende Gield, og i saa Anledning maatte en Bønde ei laane paa sin Selveiergaard meer end 50 Rdlr. pr. Td. Hartkorn: laante han meer, var Gaarden ei Pant for meer, dog de hidtil udstødte Pantebreve usforfranket.

d) En saadan Selveiergaard skulle saavel i nedstiggende som Sidelinien gaae i Arv paa samme Maade, som om Hovedbølllet og Afsædet er anordnet i Forordningen for Norge af 26 Mai 1752, naar ei Selveieren har efterladt sig et saadant Testamente, som Forordningen af 1769 tillader.

e) Naar

- e) Naar nogen ville sælge saadan sin Selveiergaard, skulde han være pligtig at lovbhde den efter danske Lovs 5 = 3 = 1 Art.

Ved saadanne Love meener jeg denne Stand kunde bevares fra Undergang.

Om Drenhandel.

End videre er der forekommet mig en Ting, som vel ei angaaer den Relation, der er imellem en Jordegodsseier og de til hans Gods hørende Bønder, men som angaaer det Forhold, der er imellem samtlige, saavel Selveierbønder som Fæstebønder, og andre i Landet boende paa den eene og Nørre Jyllands Proprietairer paa den anden Side, angaaende Studestalding.

Det har fra Forordningen af 1661, og indtil Forordningen af 4 Nov. 1776 eene og allene været Proprietairerne i Jylland, og Borgerne i Kjøbstæderne tilladt, at stalde Stude paa deres egne Gaarders Føeder, uden at købe Føeder af andre, saa at alle ind- og udsændiske Kjøbere, tilligemed Kjøben-

havns Slaagtere, ei paa andre Stæder end hos Proprietairerne, Børgerne i Kjøbstæderne, samt paa Torvene maatte kobe deres Stude. Dette var fra Begyndelsen af viselig anordnet, da Fremmede, som Hollændere og Brabandter, købte jydsk Stude for nogle Tønder Guld om Aaret, da vare Proprietairerne i Stand til at opkøbe Bøndernes og andre Folkes Stude for at stalde dem. Nu kober de Fremmede meget faa, som er de fra Hamborg, der opkøbes af Holstenerne. Da der nu ingen Afsetning er paa Studene til Fremmede, som tilforn, kan Proprietairen heller ei affkøbe Bonden og andre deres Tilleg, deraf følger: Proprietairerne kober meget faa Stude, derimod holde de Hollændere paa deres Gaarde: Bonden kan ei affætte til Proprietairen neppe den 50 Deel af hvad han tillægger.

Conferentsraad Hofmann melder i sin Indberetning til Kammeret: „ at i Coldinghuus Amt er
 „ 5 Herreder og kun i Herregaard, Nebbegaard,
 „ som behøver kun 50 Stude aarlig, og ved Op-
 „ tælling befindes, at disse Herreders Bønder har aarlig
 „ imod 3000 Stude, 4re Mars, hvoraf endeel
 „ udstieles, og Sælgerne meget ofte bedrages af
 „ Holstenerne, da de ikke faaer deres Penge, og
 „ ikke tør klage, siden de ere udstiaalne; mange,
 endog

„ endog fornuftige Proprietairer holder selv for,
 „ at Kongen skulle paalægge hvert Aar, naar en
 „ Stud fra et Aar gammel, bliver indbunden hos
 „ Præsten eller Bonden, skulle deraf betales 4 Sk.
 „ aarlig, men var Studen 3 Aar og derover, 8
 „ Skill., hvilket og Proprietairen skulle betale;
 „ derimod maae de sælge dem til Kjøbstæderne imod
 „ den sædvanlige Accise, og hvem der førte dem til
 „ Holsteen, da 4 Mark for Stykket i Told, og
 „ naar de gik ud af Landet, da at betale 2 Rdlr.
 „ pr. Stykke i Told: Paa denne Maade blev flere
 „ Stude aarlig tillagt, isteden for Vønderne nu
 „ fast ei tør lægge Studesælve til, men meest Kjør,
 „ dette er en betydelig Sag, som Regieringen naa-
 „ digst vilde undersøge. “

Til denne Landmandens trængende Forfatning,
 feier sig Kjøbstædernes og især Kiøbenhavn: de kiø-
 benhavnske Slagtere der ikke tør kiøbe af andre end Pro-
 prietairerne (og disse har kun lidet at sælge, da de
 af foransførte Aarsag ei kiøber Stude) maae betale
 Studene i dyre Domme. Denne Handel har igien
 megen Indflydelse paa Kiøbenhavn; dens Beboere,
 maae betale Drekjødet med 7 a 8 Skill. Pundet, isteden
 de før kunde have det for 4 Skill. Slagterne siige,
 de kan ei holde Tært; de ere færdige at opsigte deres

Laug, ligesom de haver erklæret, heller at vil miste deres Laug end holde Tært, og Staden kan tilsidst blive forlegen, hvor den skal faae det Kjød fra, den kan spise.

Saaledes edes baade Bonde og Borger, og det Monopolium, som Herremændene have, er for dem af saare ringe Betydning, men koster Landet maaffee hundrede Gange mere end det gavner dem: Bonden kan, af Mangel paa Affætning, ikke tillægge saa stort et Quantum, som han ellers kunde føde og føere, og saaledes taber han: Kieberne kan ei uden til meget høie Priser faae hos Monopolisterne, hvad de behøve; og det Tab, som begge disse lider derved, kommer Proprietairerne ene til Nytte for en saare ringe Deel; hvorfor kan da Bonden ikke sælge saamegen Opdræt af Stude, som han kan afstedkomme? hvorfor kan de Kiebende ikke søge deres Føde, hvor den er og hvor den kan være, nemlig hos Bonden og ei hos Proprietairen, som ingen haver, ingen kan have, og ingen vil have; er det da ikke en værdig Sag at tænke paa, om ikke enhver som vil, maae føere, føde og sælge sine Stude, som han best veed og kan, saa kommer der Flittighed iblandt Folk, der kommer Concurrence i Kjøb og Salg, begge Deele giver Liv og let Kjøb, og Kammeret vil vel og sørge for at Kon.

Kongen intet taber i sin Casse, men maaskee snarere vinder; kan ikke Proprietairen og Kiøbstædsfolk eene beholde Ret at sælge og stalde dem, som gaaer ud af Landet? det kommer overeens med de ældste Anordninger.

Om Tiender.

Det var vel at ønske, at Bonden kunde selv have sin Tiende, og derimod betale den enten med Penge eller med Korn. Dette har Kong Fr. 4de allerede i sin Tid seet ret vel ind, og derfor befaleet Rentekammeret i Aaret 1719, at de maatte for alle Ting see derhen, at Konge- og Kirketienden kom i Bøndernes Hænder, naar de skulle forpagtes bort, da det var dem høist skadelig at andre skulde oppebære den paa Algeren. Der findes og visse Steder, hvor disse Tiender fra den Tid af er i Bøndernes Hænder, og bliver der for bestandig; dette kunde han gjøre ved sine Tiender.

Men jeg seer sandelig ingen Middel, hvorved man, imod Eierens Villie og Minde, kunde bringe den i Bøndernes Hænder, imod en vis aarlig Afgift, enten i Korn eller Penge: jeg seer heller ei, hvordan

man kunde gjøre det, og tillige være vis paa, at man ei gjorde Tiendehaveren Skade, thi ved mange Hovedgaardte er Straaet nødvendigt til Kreaturenes Foering, som ei kan gives paa anden Maade, end Tienden maae ydes in Natura: Det er Proprietairet-nes og Kirkerne's Eiendomme, og disse skal efter den kongelige Befaling være uforfrænket.

Kong Knud den hellige førte Tiender ind, han blev derfor dræbt og canoniseret, han gav dem til Kirke, til Præst og til Bisp.

Kongen tog siden Bispens bort, tildeels gav dem, tildeels folgte dem til Jordegodsseiere; nu ere de diffes fuldkomne Eiendom, mange Stæder ligefrem, mange Stæder med den Byrde forbunden, at svare til et eller andet pium Corpus eller Skolehold visse Lønder Rug, Byg og Havre.

At indskrænke Eiendommens Brug og Nøve-
nue, og dog lade Byrden blive heel og uafstaget, sy-
nes at nærme sig til Uret: Kirkerne behøver alt deres,
og maae altid være i Stand, som et maxime pium
Corpus, at reclamere sin Eiendom; og naar det og
var mueligt, at kunde udfinde for hver Tiende en
passelig og retmæssig Afgift, hvilket ville have store
Bane

Wanffeligheder, da det aldrig kan beregnes enten efter Hartkorn eller Tønder Lands Udsæd, uden at fornærme een af Parterne, men den maatte fastsættes aarlig; saa bliver endda denne Qvæstion tilovers; om Sikkerheden for Betalingen?

Denne Fordring for resterende Tiende maatte gaae for al Ting, endog for kongelige Skatter, og alle Afgifter, for Vandt i Afgrøden, for alt; thi naar Tienden bliver taget in Natura; har Tiendetaageren sit førend den kommer i Tiendeyderens Bold, og naar det blev forbuden at tage den in Natura maatte samme Sikkerhed og blive; og er det en Qvæstion, om de som vaager for Kongens Interesse, vilde være eenig heri. Jeg kan derfor ei holde for, at med Tienden kan skee nogen Forandring; jeg maatte see et Forslag, som høvede mig alle disse Dubia: Jeg for min Deel veed ei at udfinde bedre, end at enhver Konge- og Kirketiendehaver, skulle selv med Bønderne bestemme, paa hvad Maade Tienden kunde overlades Bonden, uden begge deres Skade, og det inden en vis Tid: maaskee dette priselige Die-meed kunde opnaaes, naar det maatte behage Hans

Majestæt, ikke ved nogen trykt Befaling, thi det ville foruroelige Almuen, men ved Øvrighedene paa hvert Sted at betyde:

„ Enhver Konge- og Kirketiende = Eier, at maats
 „ te og skulle inden 3 Aar fra Befalingens
 „ Publications Dato see til at foreene sig med
 „ de tiendeydende Bønder, om at betale Tien-
 „ den enten med Korn eller Penge, samt
 „ paa hvor mange Aar saadan Contract skulle
 „ vedblive for den da fastsatte Afgift, og der-
 „ efter fornyes enten for samme eller anden
 „ Afgift, som efter Tider og Omstændighe-
 „ der bedre passede sig; og skulle der findes
 „ en Tiendeiere, som ei kunde treffe en saas-
 „ dan Accordt med Bonden, at han dermed
 „ troede sig holden, skal han indberette til
 „ Kongen Aarsagen.“

Paa denne Maade troer jeg mange Tiender vil komme i Bondens Bærge, og Proprietairen kan ei siges at ssee Uret, da han selv med Bonden accorderer om sin Skadesløsholdelse, og derved, at Aarsagen

sagen skal indberettes, hvorfor ingen Accordt skeer, kommer man efter den rette Sagens Sammenhæng, da man altid kan troe, at enhver Tiendehaver, efter Kongens Billie gierne overlader Bonden Tienden, naar han kan uden sin Skade; men Sagens Natur udfordrer tillige, at Tiendehavereu skal høre sin Afgift i Korn eller Penge inden Mortensdag, i Mangel deraf, skal uden videre Lov og Dom gøres Execution (som af ingen Marsag maae nægtes, med mindre Tiendeyderne foreviser Dvitering fra Tiendetagerne) og i alle Tilfælde have Præference for kongelige Skatter og al anden Fordring, naar Afgiften ei betages, som maae ansees at være til Juul.

Med Præstetienden derimod har det en anden Beskaffenhed: en Præst er ingen Eier, men Beneficiarius, og kan ikke for meer end for sin Embedstid foreene sig om Afgiften; naar derimod først Konge- og Kirketienderne vare overladte Bønderne, saa kunde man vel derefter reglere Præsternes Tiende ved Kaldsbreve. Men der møder endnu en anden Banffelighed; om der kom Collision imellem Tiendetagerne, og Bondens Boe var utilstrækkelig.

Der=

Derfor ffulle jeg meene endeligen, at Præsternes Tiende maae blive som den er, og det allene komme an paa Præsternes og Sognefolkens egen Vilje derom at foreene sig. Skulle det være gierligt, at dele Jorden imellem Tiendetagerne, saa at enhver tog aarlig paa et vist Stykke alle Tiendedeele? Dette indlades til de Herrer Kammeralisters og Jordegodsseieres bedre Omdømme.

F o r s l a g

til

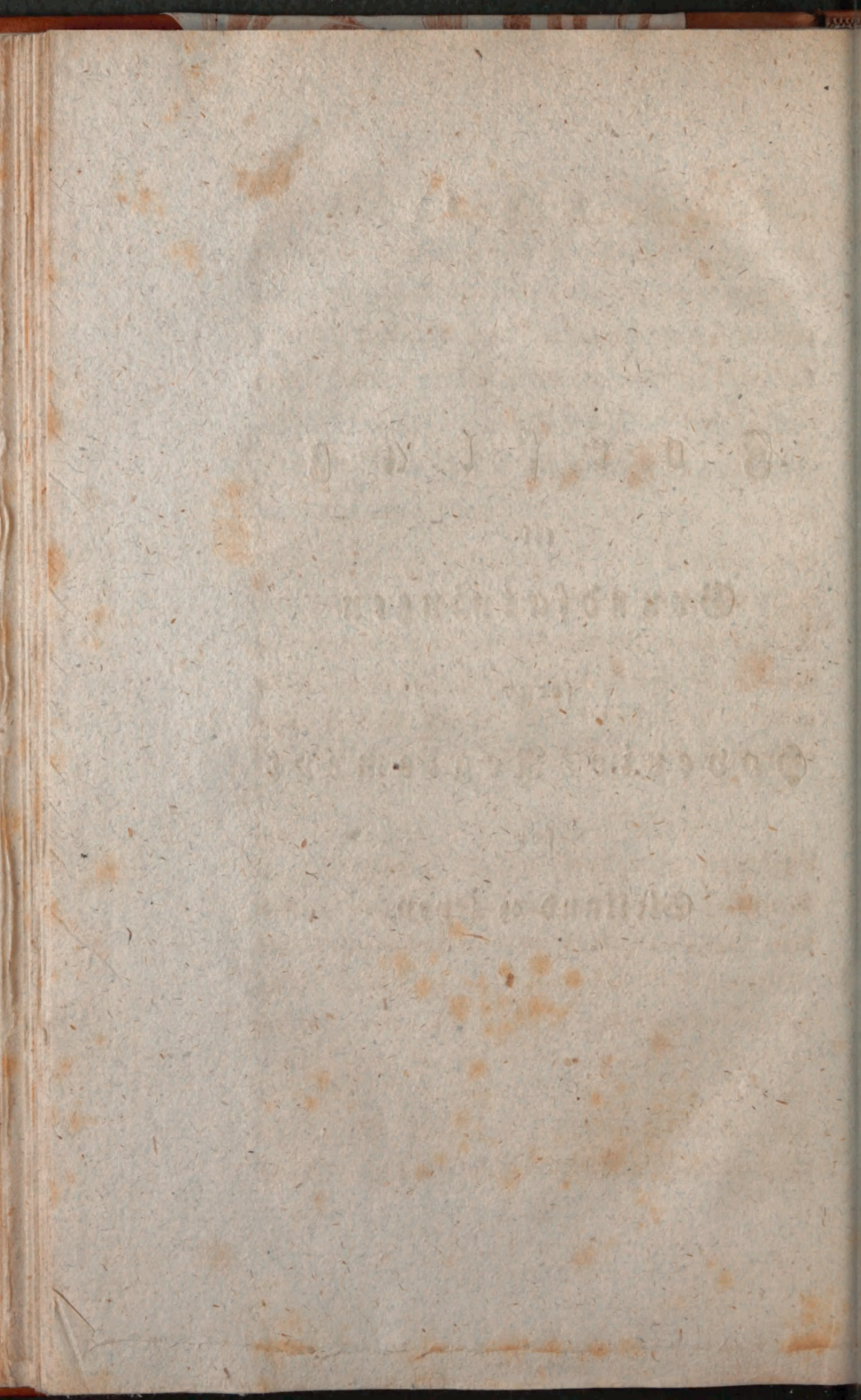
Grundfætningen

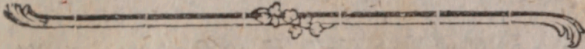
for et

Hoverie = Reglement

for

Sielland og Fyen.

De Bønder som boer inden 1 Mil nær Hovedgaarden, kan og bør forrette fuld Hovetie til Hovedgaardens Avlingsdrist, som for dem paa beste Maa-
de kunde bestemmes saaledes:

a) Enhver Bønde bør, i Forhold til hans i Fæste havende Gaards Størrelse af Ager og Engs Hartkorn, aarlig i Hovedgaardsmarken at pleie, saae, harve og høste 4 Skiepper geometrisk Land, eller 7000 □ Alen Jord, for hver Lønde Hartkorn af Ager og Engs Hartkorn han haver ubi Fæste og Brug, hvad enten det saa var til Hvede, Rug, Byg, Vexter, Havre eller Boghvede, ligesom enhver Hovedgaard besandttes indrettet, eller Eierens fandt det for godt at lade indrette paa egen Bekostning,

ning, hvilken Jord skulle af en Landmaaler tilmaales Bonden udi enhver af Hovedgaardens Marker efter dens Indretning, saaledes: at Bonden fik udi enhver af Hovedgaardens Marker, enten $\frac{1}{2}$ Part, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ eller $\frac{1}{6}$ Part af den fulde Qvantitet Jord, han, efter sit Hartkorns Størrelse aarlig skulle pløie og dyrke, som for Exempel: en Bonde haver 8 Tønder Ager og Engs Hartkorn udi Faste, saa skulle han pløie aarlig 56000 □ Allen Jord, og naar Hovedgaardens Jorder vare inddeelte udi 3 eller 5 Lykker, hvoraf tvende Lykker aarlig besaaes, da skulle Bonden tildeeles udi hver Lykke 28000 □ Allen Jord; og naar Hovedgaardens Jorder vare inddeelte udi 6 eller 7 Lykker, hvoraf trende Lykker aarlig besaaes, da skulle saadan en Bonde tildeeles udi hver Lykke 18666 $\frac{2}{3}$ □ Allen Jord.

Naar Hovedgaardens Jorder vare inddeelte til 8 og 9 Lykker, hvoraf fire aarlig besaaes, da fik saadan en Bonde udi hver Lykke 14000 □ Allen Jord; naar Hovedgaardens Jorder vare inddeelte i 10 og 11 Lykker, hvoraf 5 aarlig besaaes, fik saadan en Bonde udi hver Lykke 11200 □ Allen Jord; og hvor Indretningen var af 12 Lykker, hvoraf 6 Lykker aarlig besaaes, fik saadan en Bonde udi hver Lykke 9333 $\frac{1}{3}$ □ Allen Jord, dog saaledes, at det

Halve

Halve eller $\frac{1}{3}$ Part i det mindste skulle være til Vinterfød, og det andet Halve eller høist $\frac{2}{3}$ til Vaarsfød at nedlægge, hvilken tildeelte Jord for hver Bonde, udi hver af Hovedgaardens Lykker, usforandret skulle forblive til enhver, og som enhver Bondedyrkede efter Husbondens Anordning, til hvilken Slags Sæd det end maatte være, ligesom det første Aar, efterat en af Hovedgaardens Lykker udlægges til Hvile, og er det sidste forløbne Aar besaaet med Kloverfrøe, da hver Bonde at heste og bierge sin indeelte Hovlod af Kloversverhøes Avling, men ei samme Mark mere end 1 Aar, da der aarlig ved hver Hovedgaard efter saadan Indretning, hvor Kloveravling bruges, udlægges aarlig 1 Mark til Hvile, og altsaa saaer Bonden hvert Aar en frisk Klovermark at heste og bierge til ligemed de besaaede Kornmarker; men hvad Sæde- og Frøekorn, som udi Hovedgaards-Jorderne aarlig saaes, anskaffer Husbonden eller Proprietairen selv, saaledes som han det vil have saaet.

Ves kunde der formeenes, at hvor der til Hovedgaardene saaes Hvede, at Hvedejorden mere skal forarbeides end anden Jord til anden Slags Sædekorn, men Jorden skal paa lige Maade behandles til Rugfød, naar een af Hovedgaardens Lykker indtages og første Gang besaaes med Rug, som paa

mange Steder bruges af fornuftige Landmænd, og naar Jorden første Gang er bearbejdet, enten det saa er til Hvede eller Rug, er den derefter lettere at pløie og dyrke til de andre Slags Kornsaad, saa man ikke derudi kan eller bør giøre nogen Limitation.

b) Den for hver Bonde inddeelte Hov-
Lod udi hver af Hovedgaardens Marker, bør hver hove-
riegiørende Bonde, som samme er tildeelt, giødffe
det Aar den indtages under Brug, af den ved Ho-
vedgaarden samlede Giødffning, og ei mere eller an-
den Jord end hans tildeelte Lod i Marken, ligesom
ogsaa at grave de fornødne Vandgrøfter for hans til-
deelte Lod i Marken, for at trække Suurheden af
Jorden og Vandet fra de besaaede Ager: og paa det
den ene Bonde ikke skal have længere Bei end den an-
den til sin tildeelte Ager i hver af Hovedgaardens
Marker, som han skal dyrke, saa bør Inddeelingen
imellem Bønderne, saaledes at skee, at hvilken Bon-
de, som efter Inddeeling faaer sin Jord nærmest ved
Hovedgaarden udi en Mark, faaer længst fra Hoved-
gaarden udi en anden Mark, saa de Aar om Aar at
ligne faaer omtrent lige langt.

c) I Henseende til Hovedgaardenes Høeav-
ling til enhver Hovedgaard, da bør hver høveriegio-
rende

rende Bonde i Forhold til hans i Fæstehavende Hartkorn, Naae, oprive, stakke og hiemklære for hver fuld Tønde Hartkorn han haver i Fæste 2 Skiepper eller 3500 □ Allen Eng aarlig, som hannem ligeledes tildeeles, hvad enten samme er udi reen Eng eller med Underfkov begroet; thi hvad der avles mere paa en reen Eng, kan gaae op imod det mere Arbeide der haves med det Høe, som avles paa den Eng, der er begroet med Underfkov, i Henseende til Græssets Udstupning og Oppasning, hvilken saaledes for enhver Bonde tildeelte Englod, Bonden om Foraaret renser og udspreder Mulvarpskuddene paa.

d) I Henseende til Tærskningen ved Hovedgaardene, da bør Tiden for samme aarlig bestemmes saaledes: siden Vintersæden, som om Esteraaret skal nedlægges i Jorden, forestaaer efter Indhøstningen, saasnart mueligt at fuldføre, saa bør Bonden at tærskke fra 1 September til samme Maanedes Udgang og være befriet for Tærskningen udi October Maaned, men fra 1 November bør Bonden igiær at tærskke til Martii Maanedes Udgang, da Gierdeslukningen fra 1 April maae tage sin Begyndelse, om samme skal være fuldført, saavel for Bondens som for Hovedgaardens Marker indtil den 1 Mai Loven befaler, og efter Martii Maanedes Udgang maae in-

gen videre Tærskning fordres af Bonden, siden For-
aars Markgierning desuden ogsaa tager sin Be-
gyndelse.

Dg udi den foresatte og bestemte Tid med Tærsk-
ningen, da bør Bonden ligeledes udi Forhold med hans
i Fæste havende Hartkorn forrette samme, som for han-
nem bør bestemmes saaledes, at hvilken Bonde som
besidder en Gaard udi Fæste af Uger og Engs Hart-
korn paa 3 til 6 Tønder, forretter een Dags Tærsk-
ning om Ugen med een Karl udi de foreskrevne 6 Maa-
neder, og den Bonde, som besidder en Gaard af
fulde 6 Tønder indtil 9 Tønder Hartkorn, forretter
to Dages Tærskning om Ugen ligeledes med een Karl
om Dagen udi de foresatte 6 Maaneder, og den Bon-
de, som besidder en Gaard af fulde 9 Tønder indtil
12 Tønder Hartkorn, forretter tre Dages Tærskning
om Ugen ligeledes med een Karl om Dagen udi de
bestemte 6 Maaneder, og forstaaes derhos, at hvad
Skiæpper af Hartkorn indtil 4 Skiæpper, som enten
maatte mangle udi eller være tilovers det bestemte ful-
de Hartkorn, voraf 1, 2 og 3 Dages Tærskning
om Ugen bestemmes, maae ei derpaa reflecteres,
hverken til Tab eller Fordeel for Proprietairen eller
Bonden, og bør da Tærskbudene, at møde udi Sep-
tember Maaned om Morgenen Klokken 6 og holde op
Klok-

Klokken 6 om Aftenen, dog at de om Middagen nyder 2 Timers Hvile; udi November, December og Januarii Maaneder møder Lærskedundene Kl. 8. om Morgenen og gaaer Hiem Kl. 4. om Estermiddagen; udi Februarii Maaned møder de Kl. 7. om Morgenen og gaaer hiem Kl. 5. om Estermiddagen, udi hvilke 4 Maaneder Lærskerne nyder een Times Hvile om Middagen; udi Martii Maaned møder de og gaaer hiem samme Tid, og nyder samme Middags-hvile, som udi September Maaned er fastsat.

Hvad Hartkorn, som en Bonde maatte have udi Fæste over 12 Lønder, deraf forretter han ingen Lærskning, siden han kan have nok at give sine Folt at bestille ved sin egen Avlingsdrift, og det synes ubilligt at fordre meer af en Bonde, end 3 Dages Arbejde om Ugen, under den Lærskning og videre Korn-Behandling forstaaes allene Hovedgaardsmarkens egen Avl og de Tiende samme ere underlagde, men hvad Fæste-Tiender angaaer, da ere de Hovbønderne ganske uvedkommende.

e) I Henseende til Gierdelufningen om Hovedgaardens Marker, da her samme ligeledes bestemmes for hver hoveriegiørende Bonde, i Forhold til hans i Fæste havende Hartkorn, saaledes at for hver fuld

Tønde Hartkorn han haver i Fæste, bør han hegne
 og lukke 10 Favne eller 30 Allen, hvad enten det er
 Kiltgierder eller Grøfter, som enhver Bonde tilmaa-
 les til bestandig Vedligeholdelse uden Forandring,
 og hvad Gierdsel, som dertil udfordres, hugger Bon-
 den efter Husbondens Anviisning udi Hovedgaardens
 Skove, og samme tilliorer Gierderne, hvor han det
 skal paahegne; men derimod, hvor der findes Steen-
 gierder til Hegn for Hovedgaardens Marker, der bør
 hver Bonde tildeeles 15 Favne eller 45 Allen paa
 hver fuld Tønde af hans i Fæste havende Hartkorn,
 til aarlig Vedligeholdelse indtil samme af Elde maat-
 te nedfalde, da bør Husbonden eller Proprietairen
 for egen Regning og ved egne holdende Folk lade dem
 af nye omsætte, uden at besvære den hoveriegiørende
 Bonde dermed, enten med Pligtsfolk eller andet Ar-
 bejde af hvad Navn nævnes kan: og da det er til
 Agerdyrkingens Forbedring og Skovenes Fredning,
 at Steen opbrydes af Jorden og bruges til Hegn om-
 kring Markerne, saa bør, hvor Steen findes, enten
 paa Hovedgaardsmarker eller paa nærmeste Bondes-
 byers Marker ved Hovedgaarden, hver hoveriegiøren-
 de Bonde om Vintertide paa Steensluffer fiøre til
 Hovedgaardens Marker 1 Læs Gierdesteen af hver
 fuld Tønde Hartkorn, han haver udi Fæste, naar
 samme forud af Husbonden eller Proprietairen for
 egen

egen Regning er opgravet og fleyet, saaledes at Bonden kan paalæsse dem, hvoraf Husbonden eller Proprietairen ligeledes for egen Regning lader opsætte Steengierder omkring Hovedgaardens Marker.

f) I Henseende til Kornets Rensning og Reengjørelse paa Hovedgaardens Loe, efter at samme forud af Husbondens eller Proprietairens holdende Ladeklarke er avn:kastet, da bør den hoveriegiørende Bونده til hver Hovedgaard rens og opbære samme fra Loen paa Løftet; og da Erfarenhed har lært, at saadant et Rensbud, som er enten Pige eller Karl, kan udi 1 Dag rens 4 til 6 Tønder, ligesom Dagen er lang og kort til, og tillige at bære det paa Løftet, saa er det en Husbondes Pligt at kunde bedømme, hvormegget Korn han haver udi en Kastning paa sin Loe, som skal renses, og derefter at fordre de fornødne Rensbud af sine Bønder, som dog ei maae oversiige et Rensbud om Aaret af hver fuld Tønde Hartkorn enhver hoveriegiørende Bونده haver i Fæste, hvilket saaledes for Bonden bliver at bestemme, og han pligtig at forrette, i Forhold med hans i Fæste havende Hartkorn.

g) I Henseende til den udtørskne Sæds Transport fra Hovedgaarden til nærmeste Kiebstæd,

som i allerlængst ligger 6 Miile fra Hovedgaarden, da en Bonde ei maae behyrdes at fiere længere Wei end 6 Mile med Hovedgaardens Korn, hvilke Kornreiser bestemmes ligeledes i Forhold af Hovriebondens i Fæste havende Hartkorn saaledes, at i Fald Husbonden behøver det til sit Korns Transport, maae han aarlig fordre en Kornreise af hver fuld Tønde Hartkorn, som enhver af hans hoveriegerende Bønder haver i Fæste, hvilket Bonden bliver pligtig for ham at forrette, og flere Kornreiser maae ei fordres eller tages af nogen Bonde, ei heller maae Husbonden eller Proprietairen anvende disse Kornreiser til andet Brug, isald han ei skulle behøve saamange Kornreiser af sine Bønder, som her ere bestemte, men samme bør blive Bonden til Fordeel, naar de ikke maatte behøves, og paa det at baade Proprietair og Bonde kan vide, hvad der egentlig henhører til et Læs udi Kornreiser, da bestemmes til 1 Læs enten 3 Td. Hvede, Rug eller Vexter, og i dete Sted 4 Td. Bng eller ogsaa 5 Td. Havre, og i dete Sted 5 Td. Boghvede, som er passende med Bondens holdende Heste og Vogn, og maae Husbonden eller Proprietairen ikke fordre af nogen Bonde sliq Kornreise udi Bondens Ploie, Sæde eller Hæstetid, ei heller udi onde og dybe Weie.

Og dersom Husbonden eller Proprietairen skulle forlange af sine Bønder, naar de forrette en Kornreise til Kiøbstæden, at Bonden skulle tage Bygningsmaterialier tilbage fra Kiøbstæden til Hovedgaarden, da skulle Bonden være pligtig dertil, imod at Husbonden godtgjorde Bonden en Reise af de Materialreiser, som for ham udi næste Post bliver at bestemme.

h) I Henseende til Bygningsmaterialier af Tømmer, Kalk og Steen, som maatte behøves til Hovedgaardens Bygningers Vedligeholdelse, hvilket Bonden er pligtig at hente fra nærmeste Kiøbsted eller Ladested, i det længste 2 a 3 Miile fra Hovedgaarden, maatte ogsaa bestemmes saaledes, at ingen Husbonde eller Proprietair maatte fordre eller tage mere aarlig af nogen Bonde paa sit Guds end en Reise af hver fuld Tønde Hartkorn, enhver af hans Bønder maatte have udi Fæste, som Bonden skulle være pligtig at forrette, naar samme maatte behøves ved Hovedgaarden, men udi Bondens Pløie- Sæde- eller Høstetid, ei heller udi onde eller dybe Veie maatte slige Reiser ikke fordres af nogen Bonde, mindre paahyrde nogen Bonde med større Læs end hans Vogn og Heste kan fremføre, og for at forekomme Disputen imellem Proprietair og Bonde,

kunde Vægten af et saadant Læs bestemmes til 36
a 40 Pispunds Vægt.

i) I Henseende til Tørveskier og Ildbrændsel, som til Hovedgaardens nødvendige Brug maatte behøves, da bør samme, udi Forhold af Bondens i Fæste havende Hartkorn ligeledes bestemmes saaledes, at hvor Tørveskier til en Hovedgaard paa dens Hovedgaardsmarker findes, der bør enhver hoveriegjørende Bonde skiere, rygte og hjemkiøre til Hovedgaarden for hver fuld Tønde Hartkorn han haver udi Fæste 200 Tørv, af Størrelse, naar den opskieres af Tørvemosen 12 Tommer lang, 6 Tommer bred, og 3 Tommer tyk, da naar samme Tørv er tør, er den indsvunden $\frac{1}{3}$ Part af dens Størrelse, og bliver ikkun 9 Tommer lang, 4 Tommer bred og 2 Tommer tyk, og udgjør saadanne 400 Tørv et forsvarligt Bondelæs, saa desuden at hjemkiøre af Proprietairens eller Husbondens Skove, ei over 1 a 2 Meile fra Hovedgaarden beliggende, til Ildbrændsel eller Gavntonner, naar samme af Proprietairen eller Husbonden ved egne holdende Folk og Skovredskaber er omhugget og dannet til Læsning, for hver fulde 2 Tønder Hartkorn han haver udi Fæste $\frac{1}{3}$ Deel Favn Brænde, Alen lang, eller 1 Læs udi Kævole af 5 Alens Længde og af Førelse saa tyk, at deraf kan
skion=

skionnes $\frac{1}{3}$ Deel Favn Brænde, naar samme blev
 faaget og opsat i Favn af Allens Længde; derimod
 de Hovedgaarde, hvor ingen Torveskier findes, og
 den hoveriegiørende Bonde altsaa ikke kan fordres til
 dette Arbeide, da bør han i dets Sted at hjemføre
 af sin Husbondes eller Proprietairs Skove en Gang
 saameget Brænde til, som her er bestemt, som da bli-
 ver af hver fuld Tønde Hartkorn han haver udi Fæ-
 ste $\frac{1}{3}$ Favn Brænde eller 1 Læs Brænde udi Kæole,
 som ommeldt er.

k) I Henseende til Ladehusenes Reengjørelse,
 og den overblevne Foering at udflytte og sætte i Stak,
 som een Gang om Aaret bør skee, da bestemmes sam-
 me saaledes i Forhold til Bondens i Fæste havende
 Hartkorn, ligesom ved Tærskningen er bestemt i For-
 hold til Hartkornet, at Bonden forretter een Dags
 Arbeide om Aaret med Heste og Vogn og dertil een
 Karl og een Pige.

Hvilket er alt det Hoverie, Ægt og Arbeide,
 som en Bonde kan taale at forrette, i Forhold med
 hans i Fæste havende Hartkorn, og mere hverken bør
 eller maae nogen Husbonde eller Proprietair fordre
 eller tage af nogen hoveriegiørende Bonde, under en
 Mulk til de Fattige, og desuden at erstatte den for-
 nær-

nærmende Bonde for sit gjorde Arbeide, derimod, hvilken Bonde, som enten af Modtvillighed eller Dovenskab ei forrettede sit bestemte Arbeide, som han bør, straffes for første Gang med en Pengemulkt af 2 Rdlr., anden Gang med Hensættelse paa Band og Bred i 14 Dage, og tredie Gang med at remove-res fra sin i Første havende Gaard.

Angaaende Landgilden efter Jordebogen, som,
 „ Bonden er pligtig efter Lovens 3 Bogs 13 Kapitels
 „ 14 Artikel at bringe til hvilken Kiøbstæd, Hosbon-
 „ den det forlanger, dog ei længere Wei end Stiftet er
 „ langt, eller ogsaa at betale samme efter almindelig
 Landepriis.“ Denne Lovens Artikel formeenes at
 kunde uden den retskafne Proprietairs Fornærmelse,
 og til Lettelse for Bonden forandres saaledes: at
 Bonden var pligtig at bringe sin Landgilde til hvil-
 ken Kiøbstæd i Provindsen, Hosbonden solgte den,
 dog ei over 6 Miile fra Bondens Boepæl beliggende,
 og om Bonden forlangte at beholde sin Landgilde,
 da ei at betale mere for samme, end som hvert Aars
 Kapitelstart for hver Stift bestemmer, og hvad
 Smaaredfels Landgilde af Smør, Lam, Gæs,
 Hens og Æg, som Bonden og efter Jordebogen er
 pligtig at levere, betales af Bonden med rede Penge,
 som for ham bestemmes saaledes: for en Otting Smør
 2 Rdlr.,

2 Aldr., for et Lam 64 Skill., en Gaas 24 Skill.,
 en Høne 8 Skill., og for en Snees Veg 8 Skilling,
 videre maae ei fordres eller tages af nogen Bonde.

Angaaende Indfæstning af Bøndergaard og
 Huse, som en Proprietair er berettiget at tage af sine
 underhavende Bønder og Huusmænd, i Følge Lo-
 vens 3die Bogs 13. Kapitels 4 Artikel.

Ligesaa billigt som det er, at Bonden skal gi-
 ge Indfæstning til Hosbonden af den Gaard eller det
 Huus, som han tiltræder, for derpaa med sin Fa-
 milie, at ernære sig ved at dyrke Jorden, og at for-
 meere Staten med arbejdende Lemmer, som tillige
 skal være Landets Forsvar, ligesaa ubilligt er det at
 saadanne Indfæstninger for den arbejdende Stand i
 Staten skal være ubestemt, og ganske overladt til en
 Hosbondes eget Godtbefindende, da det er en vel be-
 kiendt Sag, at Indfæstningerne i Almindelighed af
 Hosbonden bestemmes for den tiltrædende Fæstere, ef-
 ter den Afgaaendes efterladte Tilstand, saa den Af-
 gaaendes efterladte Arvinger, enten åabenbare fornær-
 mes udi den Arverettighed dem lovligen kunde tilfal-
 de, eller og den Tiltrædende maae sætte sig udi saa-
 dan en Gield for Indfæstningens Udredelse til Hos-
 bonden, at han neppe sin Levetid kan udarbejde sig
 af

af samme, og saa fornærmes jo hans Arvinger og Descendenter: Jeg formeener, at Indfæstningen kan uden Proprietairens Fornærmelse, og bør til Bønde-standens Opmuntring bestemmes saaledes:

Det skal være enhver Fæstebonde tilladt, som udi sin Besiddelses = Tid udreeder af sin i Fæste havende Gaard eller Huus, hvis skee bør baade til Kongen og Høsbonden uden Restances Paadragelse, samt holder sin Besætning og Bygning udi vedberlig Stand, uden Tab for Høsbonden, at udvælge een af sine Børn, enten Pige eller Drengbørn, om han haver Børn, eller i Mangel af Børn, da een af hans nærmeste Paarørende til at tiltræde sin i Fæste havende Gaard eller Huus efter sig, naar den som han udvælger er et skikkeligt Menneske af Opførsel og duelig til at forestaae Bønde = Afsling, som af Sognepresten og Medhielpere bevidnes fra det Sted eller Sogn, hvor den udvalgte tiltrædende Gaardfæster haver opholdt sig, da Høsbonden efter saadant Vidnesbyrd bør antage ham som Fæster, og meddeele ham Fæstebrev, imod den tiltrædende Fæster erlægger udi Indfæstning til Høsbonden saaledes: naar det er en hoveiegiørende Gaard han tiltræder da fra 1 til 10 Rdlr. af hver Tønde Ager og Engbonds Harkorn, Gaarden maatte være matriculeret for, hvilket af hver

Amts Landmilice Sessions Deputerede bestemmes efter Gaarden dens Tillæg og Jordernes Bonite, samt andre locale Omstændigheder.

Men er det en høvningsfrie Bondegaard, da erlægges fra 10 til 20 Rdlr. af hver Tønde Alger og Engs Hartkorn, som Gaarden maatte være matri-culeret for, og som ligeledes af Landmilice = Sessions Deputerede bestemmes udi den aarlig holdende Landmilice = Session, hvor alle Sessions = Lemmerne ere forsamlede, og hvor enhver Hosbonde skal fremstille den nye Fæstere med sit Fæstebrev, tilligemed For-klaring om Gaardens Tilstand med alle sine locale Omstændigheder, som af Stedets Sognepræst og hans Medhielpere udi det Sogn, hvor den fæsteledige Gaard befindes, med ham bevidner at være saa i Sandhed. I lige Tilfælde forholder det sig, naar en Gaard bliver fæsteledig ved Mandens dødelige Afgang, og efterlader sig en Enke, under 50 Aars Alder, som vil indlade sig udi nyt Ægteskab, da maae Enken udvælge sig til Mand, hvem hun vil, som Gaarden fæstes til under de Betingelser og Omstændigheder, som ommeldt er, men derimod, naar Enken er 50 Aar gammel og derover, maae hun selv besynte Gaarden, saalange hun vil; men gifter hun sig, skal den, hun tager til Mand, ikke ved saadant

Dant Egetskab vinde nogen Afgang til Gaardsfæste og naar saadan en Enke ei længere vil vedblive Gaarden, maae hun overlade samme, enten til een af Børnene, om hun haver Børn, eller til een af hendes Naarørende, som under de benævnte Betingelser og Omstændigheder fæster Gaarden af Husbonden, og den fratrædende Enke nyder sin Levetid Ophold af og Huusværelse i Gaarden, som ligeledes bestemmes af Landmilice = Sessionen.

Under lige Vilkaar og Omstændigheder bestemmes Indfæstningen af et Gadehuus, som enten kan have umatriculeret Jord til Haugeplads, eller matriculeret Jord under 1 Tønde Hartkorn, tillagt Huset, fra 1 til 10 Rdlr., som i Forhold til hvert Huses Beskaffenhed i lige Maade bestemmes af Landmilice Sessionen. Men da der paa adskillige Stæder findes Bøndergaarde, hvor en Proprietair eier Hartkornet og dens Tillæg i Marken, og Bonden Bygningen, og andre Steder at Bonden eier Jorden og Proprietairen Bygningen, der er det billigt, at hvor Bonden eier Bygningen, betaler Fæsteren $\frac{1}{4}$ Part mindre udi Indfæstning, end om Gaardens Bygning med dens Jorder tilhørte Proprietairen og af Sessionen for det hele blev bestemt; ligeledes hvor Bonden eier Jorden, og Proprietairen Bygningen,

der

der bør Fæsteren allene betale $\frac{1}{4}$ Part af den fulde Gaards bestemte Indfæstning til Proprietairen.

Angaaende en Bondegaards Besætning, som efter Forordningen af 15 Januarii 1701, og 13 Febr. 1722 er bestemt, og som i Følge Lovens 1 Bogs 24 Kapitels 23 og 24 Artikel en Husbonde har Ret til at fordre i Bondens Boe forlods udlagt; da siden Proprietairen er bepligtet at see sit Godssets Bøndergaarde forsynet saavel med Beboere som med den udfordrende Besætning til Gaardens Uslingsdrift, saa er det og den største Villighed, at han for sit Inventarii Besætning ved hver Bondegaard haver Præference udi Fæsterens Boe. Proprietairer kan, som ofte indtreffer, ved en Forøder og slet Beboer paa een og anden Bondegaard, tabe det alt, naar Forøderen har i Tanke ei at vil vedblive længere sin i Fæste havende Gaard, saa udrydder han alt fra Gaarden, og efterlader den ganske øde, hvorved Proprietairen paa nye maae forsyne den med Besætning, omendskönt han mange Gange kan finde sin Gaards Besætning hos andre i deres Børge, og saaledes maae lade sig bedrage, fordi Forøderen kan have solgt og

afhændet den imedens han endnu besad Gaarden, og
 fordi han ingen Ret haver at fordrø det tilbage fra
 anden Mands Børge, ja ofte maae Proprietairen af
 nye opbygge Bondegaarden efter saadan en Forøder,
 og ingen anden Regres eller Satisfaction have, end
 han kan efter erhvervet Dom sætte saadan en Gaard-
 forsiddere paa Fæstningsarbeide, og imidlertid at seds
 baade Kone og Børn, hvilket Erfarenhed har viist,
 ja det har indtruffen, som mig er bekiendt, at saa-
 danne Gaardsforsiddere, har ikke allene forødt alle
 Ting udi Gaarden, men endog, imedens han endnu
 var i Gaarden, pløiet og harvet Jorden, men ei
 besaaet den, naagtet der var leveert ham Sædekornet,
 ja assauget Bieskerne udi Gaardens tilhørende Byg-
 ninger, som var nye opbyggt og solgt dem fra Gaar-
 den, naar saadan Folkeslægt indtræffer paa et Gods,
 er Proprietairen vanhøldig nok. Til sammes Fore-
 byggelse kunde behøves en nøiere og skarpere Foran-
 staltning, ligesom og en nøiere og fuldkommere Be-
 stemmelse af Besætning, som til hver Bondegaard
 efter dens Hartkorns Størrelse, som bør være til
 Inventarium til Gaarden, og som enhver Fæstere
 ved Gaardens Tiltrædelse skulle leveres af Proprie-
 tairen,

tairen, og med Proprietairens Mærke betegnes, hvilket udi enhver Bondes Fæstebrev speciel skulle anføres, og da bemeldte Besætning, som Forordningerne af 15 Jan. 1701 og 13 Febr. 1722 bestemmer, hverken er proportioneret, ei heller tilstrækkeligt til en Bondesfamilies Drift og Underholdning ved en Gaard, saa formeenes at samme kunde bestemmes saaledes:

Til en Bondegaard, bestaaende af 3 til 6 Tønder Ager og Engs Hartkorn, udfordres Besætning af 2 Bognheste, 4 Plougbestier, 2 Kier, 6 Stykker Faar, 1 Grisesøe, 1 Ploug med de dertil hørende Jern og Plougseeler til 4 Heste, 1 Jernharve, 1 jernbestagen Reisevogn med Ferreshager eller Kurves fadding og Seceletøi til 2 Heste, 1 Træ Arbeidsvogn med Fielde og 2 Høsthager, det udfordrende Sædekorn af alle Slags, som til Gaarden udi et Aar kan og bør saaes i dens Jorder, saa og det fornødne Fødekorn for Bondens Familie og holdende Folk fra den Tid Fæsteren tiltræder Gaarden, indtil første Afgrøde af Jorden indavles. Til en Gaard af fulde 6 Tønder indtil 9 Tønder Hartkorn, udfordres til Besætning: 2 Bognheste, 6 Plougbestier, 3 Kier, 9

Stykker Faar, 1 Grisesøe, 1 Ploug med de dertil
 hørende Jern, og Seeler til 6 Heste, 1 Jernhar-
 ve, 1 Træharve, 1 jernbeslagen Reisevogn med Fer-
 reshager eller Kurvesading og Seeløst til 2 Heste,
 1 Træ Arbeidsvogn med 2 Fielle og 2 Hesthager,
 samt det fornødne Sædekorn og Fødekorn, som meldt
 er. Men til en Gaard over fulde 9 Tønder til 12
 Tønder Hartkorn, udfordres til dens Besætning: 4
 Vognheste, 8 Plougbester, 4 Kior, 12 Stykker
 Faar, 2 Grisesøer, 2 Plouge med tilhørende Jern,
 og Seeler til 12 Heste, 1 Jernharve og 2 Træhar-
 ver, en jernbeslagen Reisevogn med Ferreshager eller
 Kurvesading, 1 Dito jernbeslagen Arbeidsvogn og 1
 Træ Arbeidsvogn med 4 Fielle og 2 Hesthager, samt
 det fornødne Sæde- og Fødekorn, som ommeldt er,
 og hvilken Bondegaard, som maatte indeholde over
 12 Tønder Hartkorn, besattes med et Plougbest for
 hver Tønde Hartkorn, som den maatte indeholde over
 12 Tønder, ligesom og med det fornødne Sæde- og
 Fødekorn, hvilket Inventarium leyerens af Proprie-
 tairen til enhver Fæster ved Gaardens Tiltrædelse,
 efter Gaardens Hartkorn, og maae ingen af Inventarii-
 Hestene eller Kjerne være under 4 Aars Alder, og ei

over

over 12 Mars Alder, og Faarene eller Grisesøerne ei væ-
 re under 1 Aar, og ei over 3 Aar gamle, ei heller Bogs-
 nene eller Plougredskaberne forslidte eller forældede, men
 alt udi forsvarlig og brugbar Stand, ligesom og Sædes-
 og Fodekornet af beste Slags efter Aarets Afgrøde,
 som alt af 2 fra Retten udmeldte Mænd udi Domme-
 rens Hos- og Ovværelse lovligen vurderes til sin san-
 de Værdie udi enhver Fæsteres Fæstebrev, hvorefter
 Fæsteren samme bør tilsvare ved Gaardens Fratrædelse
 i Natura, efter den da værende Værdie, som ligeledes
 bestemmes ved en lovlig Vurdering udi Dommerens og
 to fra Retten udmeldte Mænd, og hvad som da maatte
 mangle, udredes af Fæsterens øvrige Boe med rede
 Penge, ligeledes og i Henseende til Gaardens Byg-
 ning, som ved hver Fæsteres Tiltrædelse, bør af
 Dommeren og to af Retten udmeldte Mænd, nøie
 beskrives i hvad Tilstand samme befindes, som udi
 Fæsterens Fæstebrev indføres, tilligemed hvad Byg-
 ningshielp ham af Hosbonden forundes til dens Istand-
 sættelse, som paa lige Maade ved Fratrædelsen paa-
 skionnes, og hvad Mangel, som da maatte befin-
 des udi Bygningens Vedligeholdelse, efterat hvad
 Forbedking enten af nye Bygning eller de gamle Byg-

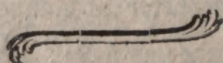
ningers Istandsættelse, som Fæsteren kan have fuld-
 fert, er nøie betragtet og ballanceret med den fore-
 fundne Brostfældighed, da bør det Manglende af
 Fæsterens Boe udredes med rede Penge; og paa det
 at ildetænkende og forødende Fæstere ikke skal finde
 Leilighed til at forøde sin Gaards Besætning, da er
 det billigt, at Proprietairen betegner med sit Mærke
 alt det Inventarium af Besætning, som udfordres til
 enhver af hans tilhørende Bøndergaarde, derover at
 holde et Inventarii-Register med Forklaring om Af-
 gang og Tilgang, samt at ingen Fæstebonde maae der-
 af selge noget uden Husbondens skriftlige Tilladelse,
 som følger med det, som selges til Kjøberen, da
 Fæsteren er pligtig at indsætte, førend ham forundes
 Tilladelse af Proprietairen, nyt Inventarium af sam-
 me Slags, som det han agter at bortselge, hvilket
 af Proprietairen bemærkes og indføres udi hans hol-
 dende Inventarii-Register; paa lige Maade forholdes,
 naar noget af Inventariet foreldes og bliver
 ubrugelig, eller paa andre Maader forkommes, bør
 Fæsteren indsætte andet i dets Sted: handler Fæste-
 ren selvraadig herimod, da bør han ei allene at er-
 statte Proprietairen sit Tab af Inventarii-Besætning,
 gen,

gen, men endog for første Gang at bøde til Sognets Fattige 4 Rdlr., og for anden Gang at hensættes udi nærmeste Fæstning udi 4 Uger; fører han Gaardens Besætning, removeres hængsle fra Gaarden, og Manden bør at arbejde i 2 Aar udi Fæstningsarbejde, alt efter foregaaende Dom, og den eller de, som maatte have kjøbt af nogen Bondegaards Inventarii-Besætning, uden Proprietairens Følgeseddler, som kan hiemle ham det Kjøbte, bør at miste Vahrenene, som den Kjøbende tilbageleverer til Proprietairen, som dens rette Eier, og Kjøberer at tage Skade. Men hvad andre Creature, som Bonden kan tillægge, og ei som Inventarii-Besætning er bemærket med Husbondens Tegne, ligesom ogsaa udtorstet Korn, maae Bonden sælge til hvem han vil, ligesom Loven og de kongelige Anordninger hidtil har tilladt ham.

De Bønder derimod, som boer meer end een Miil fra Hovedgaarden, kan ei forrette noget Hovestrie af det, som henhører til Avelingens Drift, med at pleie, harve, saae og høste, item tærse og rense, fordi Pleiningen indtræffer paa saadan Aarets Tid,

Tid, da Veiene gemeenligen ere onde, saa at Creaturene ere trøtte førend de kommer til Stedet, ligesaa indtrækker Lærskningen og Kornets Rensning i de korte og mørke Dage, saa Hovbuddene ei kan være paa Stedet førend til Middag, og selgelig ikke bestille noget af Betydning, siden han skal hjem igien om Aftenen; imidlertid fortæres Hovposen, uden Nytte for Bonden, da denne ligesuldt skal gjøre sin Husbonds Arbeide, efter nu værende Skik og Brug, enten det saa skeer saa eller mange Dage, og maae vel vides, at det er Hov=Madposen, som ødelægger Bonden, derimod kan slige Fæstebønder vel bruges til Gierders Lukning, Kornreiser, Bygnings Materialiers Tilkiørsel til Hovedgaarden.

Det maae vel iagttages, at naar det maatte skee, at enten denne eller en anden Indskrækning i Hovveriet skulde gaae for sig, maatte det ingen Hinder gjøre i de nu værende Forpagtnings=Contracter.

K e t t e l s e r .

Pag. 4. Linie 12, Waldemar den 1ste, læs: Waldemar
den anden.

— 29. — 13, maae han betale, læs: maae han vel
mueligt og betale.

